

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, ЗДОРОВ'Я ТА ТУРИЗМУ

Кафедра фізичної культури і спорту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: **Методика підвищення техніко-тактичної
підготовленості футболістів 14-15 років**

Виконав: магістр II курсу, гр. 8.0172-с
спеціальності 017 Фізична культура і спорт
освітньої програми Спорт
Юнак Сергій Олександрович
Керівник к.пед.н., доцент К.В. Царенко
Рецензент к.пед.н., доцент Коваленко Ю.О.

Запоріжжя – 2023 рік

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет фізичного виховання, здоров'я та туризму
Кафедра фізичної культури і спорту
Рівень вищої освіти Магістр
Спеціальність 017 Фізична культура і спорт
Освітня програма Спорт

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фізичної культури і спорту
_____ А.В. Сватсьєв

«_____» _____ 202__ року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ (РОБОТУ) МАГІСТРУ**

Юнаку Сергію Олександровичу

1. Тема проекту (роботи) «Методика підвищення техніко-тактичної підготовленості футболістів 14-15 років»

керівник к.пед.н., доцент Царенко К.В.

затверджена наказом від «_____» _____

2. Строк подання студентом роботи листопад 2023 року

3. Вихідні дані до проекту (роботи). Впровадження у навчально-тренувальний процес футболістів 14-15 років спеціалізованих вправ, а саме вправ з координаційною складністю, ігрових вправ з різними цільовими завданнями, побудованих за принципом інтегральної підготовки призвели до того, що в ЕГ сталося достовірне покращення показників техніко-тактичної підготовленості: точності виконання передачі м'яча: 10м – на 10,9%, 30м - на 18,0%, 50м - на 34,3%; удару м'яча в ворота після ведення - на 41,3%; часу відбору та перехоплення м'яча на 23,8%; у футболістів КГ під час гри найкращий результат спостерігався під час ведення м'яча 22,4%, виконання захисних дій 14,1%, але їх результати набагато менші, чим у футболістів ЕГ. Це дозволило суттєво покращити результативність змагальної діяльності футболістів 14-15 років ЕГ, їх результати по всім показникам краще, чим у футболістів КГ.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити) 1) Провести аналіз науково-методичної літератури з питання вивчення аспектів різнобічності техніко-тактичної підготовки юних футболістів. 2) Виявити рівень техніко-тактичної підготовленості футболістів 14-15 років на початку і в кінці експерименту. 3) Розробити тренувальні засоби для вдосконалення техніко-тактичної підготовленості футболістів 14-15 років, побудованих за принципом інтегральної підготовки. 4)

Проаналізувати показники атакуючих і захисних дій у процесі змагальної діяльності юних футболістів.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) 72 сторінки, 9 таблиць, 4 рисунки, 65 літературних посилань.

6. Консультанти з проекту (роботи) із зазначенням розділів проекту, що їх стосуються

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Царенко К.В.		
Літературний огляд	Царенко К.В.		
Експеримент. частина	Царенко К.В.		
Результати досліджень	Царенко К.В.		
Висновки	Царенко К.В.		

7. Дата видачі завдання 26 січня 2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Термін виконання етапів проекту	Примітка
1.	Вибір та обґрунтування теми	лютий, 2022р.	<i>виконано</i>
2.	Вступ. Вивчення проблеми, опрацювання джерел та публікацій	березень 2022р. жовтень 2023р.	<i>виконано</i>
3.	Визначення завдань та методів дослідження	жовтень, 2023р.	<i>виконано</i>
4.	Організація та проведення досліджень	березень 2023р.- вересень 2023р.	<i>виконано</i>
5.	Обробка і аналіз даних, написання висновків, комп'ютерний набір роботи	жовтень, 2023р.	<i>виконано</i>
6.	Підготовка до попереднього захисту на кафедрі	листопад, 2023р.	<i>виконано</i>
7.	Захист дипломної роботи на ЕК	Згідно графіку ЕК	<i>виконано</i>

Студент _____ С.А. Юнак

Керівник проекту (роботи) _____ К.В. Царенко

Нормоконтроль пройдено _____ А.В. Симонік

ЗМІСТ

Реферат.....	5
Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів.....	7
Вступ.....	8
1 Огляд літератури.....	10
1.1 Теоретико-методичні засади багаторічної техніко-тактичної підготовки у футболі.....	10
1.2 Особливості змагальної діяльності футболістів.....	16
1.3 Контроль та оцінка змагальної діяльності футболістів.....	22
1.4 Значення техніко-тактичних дій у структурі домінуючих факторів підготовленості юних футболістів.....	28
2 Завдання, методи та організація дослідження.....	34
2.1 Завдання дослідження.....	34
2.2 Методи дослідження.....	34
2.3 Організація дослідження.....	36
3 Результати дослідження.....	38
Висновки.....	56
Перелік посилань.....	58
Додаток.....	65

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 72 сторінок, 9 таблиць, 4 рисунків, 65 літературних посилань.

Об'єкт дослідження – техніко-тактична підготовка футболістів.

Мета – підвищення рівня техніко-тактичної підготовленості юних футболістів на основі використання спеціалізованих засобів: типових зв'язок, ситуаційних завдань.

Методи дослідження – вивчення і аналіз спеціальної наукової і методичної літератури, педагогічні спостереження, педагогічний експеримент, метод тестування техніко-тактичної підготовленості, метод математичної статистики.

Впровадження у навчально-тренувальний процес футболістів 14-15 років спеціалізованих вправ, а саме вправ із координаційною складністю, ігрових вправ з різними цільовими завданнями, побудованих за принципом інтегральної підготовки призвели до того, що в ЕГ сталося достовірне покращення показників технічної підготовленості: точності виконання передачі м'яча: на 10м – на 10,9%, 30м – на 18,0%, на 50м – на 34,3%; удару м'яча в ворота після ведення – на 41,3%. Відзначається також покращення показників тактичної підготовленості: часу відбору та перехоплення м'яча на 23,8%; у футболістів КГ під час гри найкращий результат спостерігався під час ведення м'яча 22,4%, виконання захисних дій 14,1%, але їх результати набагато менші, чим у футболістів ЕГ.

Спеціалізовані вправи, побудовані за принципом інтегральної підготовки дозволили суттєво покращити результативність змагальної діяльності футболістів 14-15 років ЕГ: загальна кількість перехоплень – у 1,8 рази; кількість перехоплень м'яча, відповідно, у 1,6 та 1,7 рази; кількість забитих м'ячів із площі воріт збільшилася на 3 голи ($p > 0,05$).

ФУТБОЛІСТИ, ТЕХНІКО-ТАКТИЧНІ ДІЇ, СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ВПРАВИ, ЗМАГАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ІНТЕГРАЛЬНА ПІДГОТОВКА.

ABSTRACT

The qualification work consists of 72 pages, 9 tables, 4 figures, 65 literary references.

The object of the study is the technical and tactical training of football players.

The goal is to increase the level of technical and tactical preparedness of young football players based on the use of specialized tools: typical connections, situational tasks.

Research methods – study and analysis of special scientific and methodical literature, pedagogical observations, pedagogical experiment, method of testing technical and tactical readiness, method of mathematical statistics.

The introduction of specialized exercises into the educational and training process of 14-15-year-old football players, namely exercises according to coordination complexity, game exercises with various target tasks, built according to the principle of integral training, led to the fact that: in EG there was a significant improvement in indicators of technical readiness: accuracy of execution passing the ball: 10,9% at 10m, 18,0% at 30m, 34,3% at 50m; of hitting the ball into the goal after dribbling - by 41,3%. There is also an improvement in the indicators of tactical preparedness: the time of selection and interception of the ball by 23,8%; CG footballers had the best result during the game when dribbling the ball 22,4%, performing defensive actions 14,1%, but their results are much lower than those of EG footballers.

Specialized exercises built according to the principle of integral training made it possible to significantly improve the performance of the competitive activity of football players aged 14-15 years old: the total number of interceptions - by 1,8 times; the number of ball interceptions, respectively, in 1,6 and 1,7 times; the number of goals scored from the goal area increased by 3 goals ($p > 0.05$).

TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS, SPECIALIZED EXERCISES, COMPETITIVE ACTIVITIES, COMPREHENSIVE TRAINING.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ДЮСШ – дитячо-юнацька спортивна школа

ЗФП – загальна фізична підготовка

СФП – спеціальна фізична підготовка

ЗД – змагальна діяльність

СП – спортивне тренування

ТТД – техніко-тактичні дії

ТТП – техніко-тактична підготовка

ЗРТх – показники змагальної різнобічності техніки

ТРТх – показники тренувальної різнобічності техніки

ТП – тренувальний процес

ТЗ – тренувальне заняття

ГТД – групові тактичні дії

ВСТУП

Актуальність. Найхарактернішою особливістю розвитку сучасного футболу, в тому числі і юнацького, є збільшення інтенсивності гри, в якій проявляються індивідуальна, групова, командна техніко-тактична майстерність і висока фізична підготовленість гравців.

Команди для досягнення перемоги повинні мати в своєму складі гравців, які вміють грати «швидко» та приймати рішення в складних ситуаціях, що постійно змінюються в умовах дефіциту простору та часу, а також, які раціонально володіють технікою в поєднанні з тактичними діями та високою швидкістю пересування [1].

Швидкий розвиток футболу спонукає до постійних змін в організації та проведенні навчально-тренувального процесу, так і самої гри, яка характеризується надзвичайно високою інтенсивністю, ефективністю, швидкістю та координаційною складністю виконання техніко-тактичних дій, а також високим ступенем взаємодії футболістів різного ігрового амплуа в окремих зонах ігрового поля [2].

Техніко-тактична підготовка є однією з найважливішою складовою багаторічної підготовки футболістів. Високий рівень техніко-тактичної підготовленості футболістів дозволяє боротися за найвищі місця у змаганнях. Багатьма фахівцями відзначається відмінність у рівні підготовленості вітчизняних та європейських футбольних шкіл, що простежується у міжнародних матчах як на клубному рівні, так і на рівні збірних команд [3].

Техніко-тактична майстерність характеризується різносторонністю та обсягом технічних прийомів, якими володіє футболіст, а також умінням ефективно застосовувати ці прийоми в поєднанні з тактичними діями в умовах гри.

Техніка футболу становить собою сукупність великої групи прийомів та способів володіння м'ячем, тому вивчення її перетворюється на складний та тривалий процес [2, 3]. Управління підготовкою спортсменів значною мірою

обумовлено якістю та своєчасною корекцією змісту та спрямованістю навчально-тренувального процесу на основі об'єктивного контролю їх підготовленості.

Сучасні дослідження в галузі дитячо-юнацького футболу привертають велику увагу вчених до проблем, пов'язаних із пошуком ефективних і методично обґрунтованих підходів до розв'язання питань з удосконалення різних видів підготовки спортсменів, у тому числі і техніко-тактичної [4]. Удосконалення техніко-тактичної підготовки юних футболістів на сучасному етапі вимагає впровадження в практику нових, науково обґрунтованих підходів до побудови тренувального процесу, починаючи з початкових етапів багаторічної підготовки.

У зв'язку з цим вважаємо, що пошук шляхів, спрямований на вдосконалення техніко-тактичної підготовки юних футболістів, є дуже актуальним завданням.

Метою дослідження стало підвищення рівня техніко-тактичної підготовленості юних футболістів на основі використання спеціалізованих засобів: типових зв'язок, ситуаційних завдань.

Об'єкт дослідження – техніко-тактична підготовка футболістів.

Суб'єкт дослідження – футболісти 14-15 років.

Предмет дослідження – зміст техніко-тактичної підготовки футболістів з урахуванням різнобічності змагальних дій.

1 ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.2 Теоретико-методичні засади багаторічної техніко-тактичної підготовки у футболі

Процес підготовки юних футболістів охоплює значний часовий проміжок, тривалістю у декілька років, і цей період позначений значними фізіологічними змінами в організмі спортсменів, пов'язаними з ростом і розвитком. Реальна підготовка юного спортсмена, на думку багатьох авторів не можлива без врахування закономірностей організму, які розвивається. Розробці концепції вікової динаміки фізичних якостей у теорії дитячо-юнацького спорту приділяється багато уваги [2, 4].

У сучасній теорії спортивного тренування технічна підготовленість характеризується ступенем освоєння спортсменом системи рухів, що відповідає особливостям цього виду спорту і забезпечує досягнення високих спортивних результатів [5].

Відомо, що технічну підготовленість не можна розглядати ізольовано, а слід представляти як складову єдиного цілого, в якому технічні рішення тісно пов'язані з фізичними, психічними, інтелектуальними, тактичними можливостями спортсмена, а також конкретними умовами зовнішнього середовища, в якому виконується спортивна дія. Процес технічної підготовки зводиться до становлення умінь і навичок, що забезпечують ефективне використання функціонального потенціалу спортсмена для досягнення найвищих результатів у процесі виконання змагальних дій, а також планомірне технічне вдосконалення на різних етапах підготовки [6].

Під тактичною підготовленістю в теорії та практиці спортивного тренування розуміється вміння спортсмена грамотно побудувати хід змагальної боротьби, враховуючи при цьому специфіку виду спорту та свої індивідуальні особливості, можливості суперників і зовнішні умови. Серед основних напрямів тактичного вдосконалення прийнято виділяти [1, 3, 6]:

- 1) вивчення сутності основних теоретико-методичних положень спортивної тактики;
- 2) оволодіння основними елементами, прийомами, варіантами тактичних процесів;
- 3) удосконалення тактичного мислення;
- 4) вивчення інформації, яка потрібна для практичної реалізації тактичної підготовленості;
- 5) практична реалізація тактичної підготовленості.

При цьому в сучасній теорії спортивних ігор як найважливіше завдання виділяють формування у спортсменів когнітивної моделі [7]. Практична реалізація оптимального варіанта тактичної підготовленості багато в чому залежить від ефективності всієї системи підготовки, розвитку фізичних якостей, удосконалення технічної, тактичної та психологічної підготовленості [8].

Деякі автори [3, 5, 7, 9] досить детально розробили модельні характеристики фізичної підготовленості юних футболістів, які нашли своє відображення в навчальних програмах для дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Автори звернули увагу на важливу проблему психологічних якостей характерних для різних вікових груп юних футболістів, а також вказують на необхідність обліку рівня виконання техніко-тактичних дій.

Дослідження показують, що різні ігрові амплуа, вимагають від футболістів виконання різнобічних функцій, вирішення конкретних завдань на футбольному полі і певним чином впливають на структуру змагальної діяльності команди. Гравці, які виконують різні ігрові функції, повинні володіти високим рівнем майстерності при виконанні техніко-тактичних дій для ефективного здійснення покладених на них обов'язків [10].

Під дією змагання прийнято розуміти процес виконання спортсменом одноразового цілісної змагальної вправи, ефективність якої виражена кінцевим результатом [4, 7]. У спортивних іграх, у тому числі у футболі, під дією змагання мається на увазі техніко-тактична дія як засіб ведення гри [5].

Загально визнаним є факт, що сучасний футбол багато в чому змінив функції гравців, а відповідно і вимоги до спортсменів та їх підготовленості. Однак, як і раніше, основою спортивної майстерності футболістів є технічна підготовленість, рівень якої багато в чому визначає результативність та видовищність гри [11].

Останнім часом фахівці футболу [5, 9, 12] відзначають певне відставання наших спортсменів від найкращих зарубіжних у техніці володіння м'ячем, яке намічається вже на початкових етапах підготовки [2]. При цьому як окремі компоненти відставання відзначається, зокрема, здатність ефективно виконувати дії, пов'язані з обробкою м'яча і контролем над ним в ускладнених умовах [13].

Досвід великих міжнародних турнірів та змагань свідчить про низьку якість технічної майстерності наших спортсменів в умовах підвищення інтенсивності гри і жорстких єдиноборств за м'яч. Як зазначає І.Г. Максименко, підтвердженням того, найчастіше, є невміння обіграти суперника в ситуації «один проти одного», що виступає обов'язковою вимогою в таких спортивних іграх, як, наприклад, баскетбол, футбол.

Характерно, що подібне становище фахівці відзначають при рівному, а найчастіше показникові, який перевищує показники провідних команд світу у сумарному обсязі техніко-тактичних дій, тобто рухова активність наших спортсменів знаходиться на оптимальному рівні при неадекватному рівні виконавської майстерності [14].

Одна з причин такого становища полягає у недостатньо високому рівні процесу навчання та тренування у спортивних школах, прорахунках у методиці технічної підготовки, у відсутності у певної частини тренерів творчого ставлення до роботи з дітьми та юнаками, а також у застарілій програмно-нормативної основі, що регламентує техніко-тактичну підготовку молодих футболістів у віковому аспекті [15].

У сучасному футболі зростає інтенсивність гри, що вимагає від футболіста, насамперед, умінь швидко і ефективно виконувати техніко-

тактичні прийоми в умовах несподівано мінливої обстановки, ліміту часу і простору [16].

Команда, яка бажає в даний час досягти успіхів, повинна грати швидко, тобто повинна мати такі гравці, які володіють раціональною технікою і поєднують її зі швидкістю пересування. У цьому деякі фахівці футболу використовують термін «швидкісна техніка» [17].

Боротьба між нападом та захистом може бути вирішена на користь нападу тільки за допомогою відточеної техніки, основою якої є фінти, дриблінг (ведення) та приховані передачі [18].

На думку вітчизняних та зарубіжних фахівців при масованому захисті можуть бути створені гольові положення лише за допомогою раціональної, швидкої та точної обробки м'яча. У таких умовах, як правило, лише за допомогою впевненого обведення двох-трьох суперників гравець з м'ячем або його партнери можуть вийти на ударну позицію [11].

Це, доступне лише футболістам, що мають надзвичайно високу індивідуальну майстерність, і особливо у фінтах, обведенні [19].

Дії сучасного футболіста у грі мають бути надійними, швидкими та доцільними. Тому техніко-тактична підготовка має бути представлена як логічний ланцюжок багаторічного процесу, що містить свої конкретні цілі, завдання на кожному етапі підготовки. Зазначене відставання у засвоєнні ігрових прийомів на етапі початкового навчання негативно впливає подальшу підготовку футболістів [13, 15].

Техніко-тактична підготовка у футболі не може бути випадковою сукупністю різноманітних тренувальних засобів. Важливо вибрати ті з них, які мають необхідний позитивний вплив на успішне оволодіння технікою та тактикою гри на кожному з етапів багаторічної підготовки [20].

В останні роки при вдосконаленні структури та змісту багаторічної підготовки у футболі дедалі ширше використовується системний підхід [7]. Він продиктований необхідністю вирішити назрілу проблему технічної підготовки та створення керованого за допомогою певної методики процесу

навчання.

Як відомо, техніко-тактична майстерність характеризується обсягом та різнобічністю технічних прийомів, якими володіє футболіст, а також умінням ефективно застосовувати ці прийоми в умовах гри [13, 18]. Так як техніка футболу є сукупністю великої групи прийомів і способів поводження з м'ячем, вивчення її перетворюється на складний і тривалий процес. Для вирішення завдань навчання з меншою витратою часу та зусиль велике значення мають систематизація матеріалу, що вивчається, та визначення раціональної послідовності навчання техніці [21].

Оскільки у спортивних іграх засобом ведення гри є техніко-тактичні дії, вважається за доцільне поряд з навчанням техніки та її вдосконаленням вивчати тактику [22]. Таким чином, техніко-тактична підготовка в багаторічному тренуванні спортсменів ігровиків повинна розглядатися як цілісний процес [23].

Останнім часом фахівцями постійно підкреслюється, що підвищення рівня майстерності вітчизняних футболістів має бути пов'язане з безперервним поліпшенням якості підготовки резервів [16].

Відомо, що весь навчально-тренувальний процес у ДЮСШ спрямований на підготовку кваліфікованих футболістів. Він будується на основі програмного матеріалу та режиму роботи спортивних шкіл [11]. Щоб вирішити завдання, що стоять перед школою найбільш успішно, необхідно програмувати навчально-тренувальний процес за такими критеріями, які б забезпечили різнобічність підготовленості юних футболістів [24].

Не менш важливо у підготовці юних спортсменів підвищення ефективності роботи над оволодінням технікою гри та над удосконаленням навичок виконання широкого «асортименту» техніко-тактичних прийомів у варіативних умовах, близьких до ігрових [25].

Г.А. Лисенчук, В.В. Ніколаєнко та А.А. Сучілін зазначають, що при зіставленні показників точності ТТД юних футболістів та гравців, які виступають за професійні команди, видно негативну наступність: прийоми,

які виконуються з високим відсотком браку у дитячому віці, продовжують залишатися такими і під час спортивної зрілості.

Недостатньо високий рівень техніко-тактичної підготовленості пов'язують із проблемами навчально-тренувального процесу у дитячому та юнацькому віці [17, 22].

Це, за даними деяких досліджень є, наслідком невідповідності між тренувальною та змагальною діяльністю юних футболістів [16]. Таке становище і призводить до створення основ спортивної техніки на початкових етапах періоду навчання майбутніх спортсменів, коли йде планомірна та цілеспрямована робота з формування рухових навичок [11].

Доведено, що побудова процесу початкового навчання техніці футболу, заснованого на положеннях теорії поетапного формування дій, робить його керованим та сприяє підвищенню ефективності тренувального процесу [26].

У основі розвитку рухових якостей на першому етапі спеціалізації лежить використання здібностей організму до акумулятивної (накопичувальної) адаптації, коли під впливом повторюваних впливів відбувається формування основних структур рухів. Таким чином, на початковій стадії навчання важливим фактором є варіативність, яка дозволяє охопити всю різноманітність та більший обсяг тренувальних засобів [27].

Успішність підготовки в теорії та методиці спортивного тренування пов'язують зі своєчасним (адекватним віку) і навіть перспективним (випереджаючим) оволодінням основами раціональної техніки рухів вже на початкових етапах підготовки [19, 23]. При цьому як один з основних факторів ефективності цього процесу виділяють оптимальну послідовність освоєння окремих техніко-тактичних прийомів [28].

Відставання в техніці володіння м'ячем вітчизняних футболістів від кращих зарубіжних на сучасному етапі вимагає впровадження в практику нових, науково обґрунтованих підходів до побудови тренування гравців, починаючи з початкових етапів багаторічної підготовки [29].

Серед пріоритетних напрямів подальшої розробки проблеми

підвищення ефективності техніко-тактичної підготовки юних футболістів виділяється необхідність побудови тренування на основі врахування вікових закономірностей змагального та тренувального обсягів різнобічної техніки та тактики гри.

Детермінованість техніко-тактичної підготовки віковими закономірностями структури змагальної діяльності юних футболістів передбачає можливість диференціювання змісту тренування та побудови його за принципом інтегральної підготовки.

Проте, технологія планування та методика тренування на основі обліку різнобічності техніки та тактики гри юних спортсменів, залишається недостатньо розробленою, що обумовлює обґрунтованість подальших досліджень із розглянутої проблеми.

1.2 Особливості змагальної діяльності футболістів

На сьогоднішній день фахівці в галузі футболу вважають, що на параметри змагальної діяльності впливають такі компоненти як: удосконалення технічної майстерності спортсменів, розвиток тактики ігри, динаміка інтегральної підготовленості та інші [30].

Різноманітність параметрів змагальної діяльності велика їх кількість може дуже утруднити аналіз отримуваних даних в аспекті аналізованої проблеми [31].

У зв'язку з цим багато фахівців вважають обґрунтованим використання таких характеристик змагальної діяльності як кількість (обсяг) техніко-тактичних дій та їх ефективність за відсотком браку.

У проведених дослідженнях А. Дулібського, а також ряду інших вчених [] вказується на достатню обґрунтованість подібного підходу до оцінки кількісних та якісних показників змагальної діяльності футболістів.

У проведених дослідженнях вчених як, В.В. Суворова, А.А. Сучіліна показано, що в залежності від віку їх кількісні та якісні показники ТТД

відрізняються між собою.

Юні футболісти 8-9 років у середньому виконують за гру $410 \pm 13,3$ ТТД при браку $39,2 \pm 13\%$. У 12-13 річному віці в середньому $544 \pm 11,4$ ТТД та $37,0 \pm 0,9\%$. Футболісти віком 14-15 років виконують у середньому $592 \pm 28,8$ при браку $33,2 \pm 1,1\%$. Обсяг ТТД у футболістів 16-17 років становить у середньому за гру $778 \pm 35,7$ ТТД при одруженні $28,0 \pm 1,8\%$.

Проведені дослідження В.М. Костюкевича у яких були встановлені нижні межі обсягу техніко-тактичних процесів молодих футболістів у 500-550, дозволили А.П.Золотарьову вважати наведені вище дані відповідним віком молодих спортсменів [32].

Виявлені В.В.Суворовим кількісні та якісні параметри змагальної діяльності дозволяють відзначити певні їх закономірності [27].

У віковому діапазоні від 8 до 17 років обсяг техніко-тактичних процесів зростає на $89,7\%$, тоді як якісні показники на $39,3\%$.

Найбільші темпи приросту кількісних показників ТТД спостерігаються після 15 років та становить $31,4\%$. У юних футболістів 16-17 років показники обсягу техніко-тактичних дій наближаються до значень кваліфікованих футболістів.

У міру фізичного розвитку юних футболістів збільшується ефективність ТТД. Незначно відрізняються між собою лише показники ефективності ТТД футболістів груп початкової підготовки. Після 15 років відзначається найбільший приріст показників ефективності ТТД у середньому $7,5\%$.

В результаті проведених досліджень спрямованих на вивчення особливостей змагальної діяльності юних футболістів відзначається закономірність збільшення темпів приросту кількісних та якісних показників техніко-тактичних процесів після 15 років. Багато авторів зазначають, що після 15 років спостерігається підвищення техніко-тактичної підготовленості юних футболістів цього віку, що виражається в збільшенні обсягу виконаних ТТД та зниження відсотка браку при виконання техніко-тактичних дій у

процесі змагальної діяльності.

Також рядом фахівців зазначається, що до 16-17 років кількісні та якісні показники техніко-тактичних дій у змагальній діяльності наближаються до значень висококваліфікованих футболістів.

Як зазначають багато авторів, у юних футболістів темпи приросту обсягу техніко-тактичних дій у кілька разів перевищують якісні показники. Цей факт пояснюється тим, що у юних футболістів збільшуються функціональні можливості організму, проявляється ефективність систематичних тренувань на етапах багаторічної підготовки [33].

У проведених дослідженнях таких відомих спеціалістів, як: А.П. Золотарьов, А.В. Петухов, Є.В. Суворов, було встановлено структуру змагальної діяльності юних футболістів на різних етапах підготовки. За даними, наведеними В.В. Суворовим молоді футболісти групи початкової підготовки 8-9 років найчастіше застосовують такі техніко-тактичні дії, як ведення м'яча – 19%, короткі та середні передачі м'яча вперед – 18%, відбір м'яча 13%, обведення суперника – 12%, перехоплення м'яча – 10,4% [32, 33].

Упродовж систематичних занять юні футболісти прогресують з різних видів підготовки, що призводить до змін у структурі змагальної діяльності юних футболістів [34].

За наслідками проведених досліджень В.В. Суворова, А.П.Золотарьова відомо, що протягом багаторічного тренування у ДЮСШ від 8 до 17 років достовірно зростають кількісні показники ТТД за гру, а також більшість окремих показників ТТД [19, 25]. Якісні показники ТТД мають тенденцію до зменшення відсотка браку у техніко-тактичних діях, що обумовлюється зростанням спортивної майстерності футболістів.

За даними В.В. Суворова між футболістами різного віку виявлено достовірні відмінності між передачами назад і впоперек, передачі на хід, єдиноборствами внизу (крім 16-17 років), єдиноборствами вгорі та веденням м'яча (крім 12-13 років), кількісними показниками всіх техніко-тактичних процесів [35].

Техніко-тактичні дії футболістів 10-11 років у структурних співвідношеннях ТТД щодо футболістів іншого віку не виявлено достовірних відмінностей між: прострілами, відбором м'яча, ударами головою по воротах. Крім 16-17 років між передачами м'яча вперед, обведенням суперника та перехопленням м'яча. Показники техніко-тактичних дій юних футболістів 12-13 років достовірно відрізняються від футболістів 14-17 років.

Найбільш значущі відмінності в наступних ТТД: передачах м'яча у різних напрямках (крім 14-15 років), ударах по воротах ногою (крім 14-15 років), кількісні показники ТТД (крім 14-15 років). Незначні відмінності були відзначені між: єдиноборствами внизу і вгорі, відбором і перехопленням м'яча, довгими передачами, передачами на «хід», прострілами та навісними передачами, грою головою, ударами по воротах головою.

Між юними футболістами 14-15 та 16-17 років були виявлена достовірна різниця між такими ТТД як: ведення м'яча, удари по воротах головою, передачі м'яча назад, впоперек та вперед.

Суворов В.В. у проведених дослідженнях виявив, що поряд з віковими змінами у кількісних показниках ТТД юних футболістів змінюються також якісні характеристики змагальної діяльності [36]. За деякими техніко-тактичними діями достовірність відмінностей виявлено лише у показниках футболістів 8-9 років з 14-15-річними, що свідчить про розрив у процесі багаторічного тренування та відсутність тенденції у збільшенні якості гри. Якість довгих передач м'яча, передач «на хід», прострілів, обведення, ведення, відбору, єдиноборств, перехоплень, ударів по воротах ногою та головою, втрат при зупинці м'яча в більшості випадків не відбуваються значні зміни із віком юних футболістів. Виявлене положення вказує нам про своєрідну негативну, у віковому аспекті, спадкоємність у технічній підготовленості юних футболістів [37].

Протягом багаторічного тренування футболістів залежно від віку та рівня підготовленості гравців змінюється структура змагальної діяльності [38]. Знання вікових закономірностей змагальної діяльності футболістів

дозволяє виділяти із загальної структури ЗД ті елементи, які є на даному етапі найбільш важливими чи пріоритетними. Отримані дані дозволяють вносити корективи в зміст багаторічної підготовки футболістів.

Золотарьовим А.П. та Суворовим В.В. встановлено, що на спортивний результат змагальної діяльності переважно впливають такі ТТД, які є пріоритетними для різного віку ЗД юних футболістів [39].

У процесі змагальної діяльності футболіст демонструє свої здібності відповідно до правил гри, також у процесі гри спостерігається командна підготовленість спортсменів. Змагальна діяльність є засобом відбору, визначення функціональних можливостей футболістів [40]. Змагальну діяльність у спортивних іграх називають інтегральною характеристикою підготовленості спортсмена [35]. Така методологія оцінки підготовленості у футболі апробована на футболістах високої кваліфікації.

Відсутність оцінки інтегральної підготовленості у дитячо-юнацькому футболі обмежувало можливості оптимізації підготовки футбольного резерву.

У проведеному дослідженні А.П.Золотарьов встановив домінуючі показники, що зумовлюють рівень спортивної майстерності футболістів 8-9 років [41]. Насамперед, такі показники як: фізична працездатність, максимальна швидкість бігу, час складної рухової реакції, рівень швидкісно-силових якостей та ступінь комплексного прояву швидкості, спритності та техніки володіння м'ячем в ускладнених умовах, показники маси тіла. У структурі змагальної діяльності футболістів 14-15 років відзначено високий рівень залежності спортивної майстерності, насамперед від обсягу та ефективності таких техніко-тактичних дій, як ведення м'яча та обведення суперника, відбір м'яча, єдиноборства, короткі та середні передачі м'яча вперед. На думку автора, кількісні параметри змагальної діяльності на 47,3% залежать від антропометричних характеристик та функціонального стану організму юних футболістів, а якісні параметри ЗД на 52,1% зумовлені рівнем розвитку координаційних здібностей та швидкісно-силових якостей.

Однією з найактуальніших проблем спортивного тренування юних футболістів є проблема вдосконалення техніко-тактичної підготовленості. За умови рівності сил команд в усіх інших компонентах гри саме вдало обрана тактика разом із високою виконавською майстерністю надасть перевагу команді з кращим рівнем техніко-тактичної підготовленості. Якщо розглядати питання взаємозв'язку оволодіння техніко-тактичними діями й розвитку якостей, котрі визначають їхню ефективність, виникає проблема техніко-тактичного тренування або в ширшому значенні техніко-тактичної підготовки [42].

У теоретичному аспекті техніко-тактична діяльність юних футболістів – це вирішення оперативних завдань, що виникають у процесі взаємодій із партнерами і протидії суперникам. При цьому важливого значення набуває вміння приймати рішення, які б дозволили найраціональніше застосовувати гравцям техніко-тактичні дії [43, 44]. У техніко-тактичну підготовку необхідно вводити основний арсенал техніко-тактичних дій, оволодіння якими дозволило юним футболістам максимально використати у грі свою технічну оснащеність, спеціальні якості і здібності, тактичну майстерність і теоретичні знання.

Зі спеціальних якостей, які необхідні юним футболістам у грі, виділяють витривалість, швидкість, спритність, силу, гнучкість. Треба підкреслити, що вплив зазначених якостей на досягнення високого спортивного результату дуже неоднорідний і залежить від багатьох чинників, зокрема, від амплуа гравця.

Тактична майстерність становить собою систему застосування доцільних тактичних дій. Тактичні дії повинні будуватися відповідно до тактичних знань і технічних навичок з рівнем розвитку фізичних здібностей і психологічних якостей [45].

Тактична підготовленість спортсмена містить свій внутрішній образ у вигляді системи застосування доцільних тактичних дій. Тактична дія, яка спрямована на оптимальний успіх, повинна будуватися відповідно до

тактичних знань, технічних навичок, рівня розвитку фізичних можливостей, вольових якостей, швидкості реакції та інших компонентів. Тактична організованість у діях команди досягається за рахунок чіткого розподілу функцій (ігрова спеціалізація – воротар, крайні та центральні захисники, гравці середньої лінії, крайні й центральні нападники) між окремими футболістами та поєднанням ігрових спеціалізацій у певний ряд, у певну систему.

Система у футболі – це таке розташування гравців, яке б могло забезпечити можливість оптимального маневру в захисті та в нападі відповідно до індивідуальних особливостей гравців.

Серйозну увагу необхідно надавати й теорії, адже високий рівень тактичної майстерності гравців залежить і від теоретичних знань. Метою теоретичного навчання тактиці є засвоєння певної суми знань, які б містили сучасні тенденції розвитку футболу, тактичні знання, вміння, навички і відповідний рівень тактичного розуміння гри.

Техніко-тактична підготовка – складний педагогічний процес, спрямований на досягнення ефективного застосування технічних прийомів на тлі постійних змін ситуації за допомогою тактичних дій як раціональної форми організації діяльності юних футболістів для здобуття перемоги над суперником.

На основі детального вивчення, аналізу й обговорення техніко-тактичної діяльності футболістів різної кваліфікації та віку ми прийшли висновку, що високий рівень техніко-тактичної підготовки поряд з іншими видами підготовки футбольних команд є одним із найважливіших чинників переваги над суперниками, а в підсумку – і перемоги у грі [46].

1.3 Контроль та оцінка змагальної діяльності футболістів

Удосконалення системи управління тренувальним процесом на основі об'єктивізації знань про структуру змагальної діяльності та підготовленості з

урахуванням загальних закономірностей становлення спортивної майстерності в обраному виді спорту є одним з перспективних напрямів удосконалення системи спортивної підготовки [47].

Ігрова підготовленість найбільш повно проявляється в змагальній діяльності, коли спортсменам пред'являються жорсткі та різнохарактерні вимоги.

Примітно, що ефективність реалізації ігрових дій вирішується за допомогою контролю показників технічної та тактичної підготовленості та аналізу показників у процесі змагальної діяльності [40].

На етапі дедалі більше зростає інтенсивність гри, що вимагає від футболіста, насамперед, вміння швидко та ефективно виконувати техніко-тактичні прийоми за умов несподівано обстановки, що змінюється, ліміту часу і простору. Команда, бажаний в даний час досягти успіхів, повинна грати швидко, тобто повинна мати таких гравців, які володіють раціональною технікою та поєднують її зі швидкістю пересування [16, 48].

Обстеження змагальної діяльності спортсменів є важливою складовою комплексного педагогічного контролю, який дозволяє розширити обсяг інформації про ігрову діяльність, виявити причинно-наслідкові зв'язки, що впливають на результат матчу, розробити моделі гри та техніко-тактичних дій (ТТД) спортсменів різних амплуа, визначити тенденції розвитку гри, отримати дані про сильні та слабкі сторони підготовленості гравця команди, проводити корекцію тренувального процесу [49].

Контроль змагальної діяльності футболістів необхідний тієї причини, що система вдосконалення окремих компонентів підготовленості повинна тісно ув'язуватися з необхідністю встановлення умовних компонентів змагальної діяльності, так як між ними існують чіткі субординаційні взаємини:

- 1) спортивний результат як інтегральна характеристика підготовленості спортсмена;
- 2) основні компоненти змагальної діяльності;

3) інтегральні якості, що визначають ефективність виконання основних складових змагальної діяльності;

4) основні функціональні параметри, які забезпечують ефективне виконання змагальної справи [50].

В даний час при здійсненні контролю змагальної діяльності виділяють обсяг та різнобічність техніки, а також ефективність та надійність виконання технічних прийомів [29].

Обсяг техніки визначається загальною кількістю дій, які виконує футболіст. Для реєстрації цих дій використовується стенографічний запис з наступним розшифруванням. Обсяг дій команди різної кваліфікації коливаються, в середньому, від 620 до 750 прийомів за матч. Характерно, що обсяг техніко-тактичних дій (ТТД) є непрямим показником, що характеризує фізичну підготовленість гравця та команди в цілому.

Різнобічність техніки, як критерій технічної майстерності, характеризується ступенем різноманітності рухових дій, які використовує футболіст у грі. Для реєстрації різнобічності застосовуються самі методи, як і з оцінки обсягу техніки.

Показники різнобічності ТТД у різних іграх варіюються та залежать від: цільової установки, яка визначається значимістю матчу та, отже, кінцевим результатом; приватних завдань окремих футболістів; рівня підготовленості команди та кваліфікації суперника; погодних умов та деяких інших.

Ефективність техніки розглядається із двох сторін. В першому у разі дається оцінка якості виконання технічного прийому, групи прийомів. Інша група критеріїв ефективності пов'язана з більш об'єктивними методами – оцінкою цільової точності виконання техніко-тактичних прийомів у грі. Ефективність ТТД оцінюється в основному за двома показниками: відсотком шлюбу та коефіцієнтом ефективності.

Надійність техніки визначається сталістю виконання технічних прийомів з високим ступенем точності, здатністю впевнено, з великою

ймовірністю успіху, повторювати їх у потрібній якості, в різних умовах.

Контролювати обсяг, різнобічність, ефективність та надійність виконання технічних прийомів футболістів необхідно в змагальних іграх [51].

У футболі існує безліч факторів (протидія суперника, психологічний та функціональний стан організму, кліматичні умови і т. д.), які надають вплив, що збиває виконання технічних прийомів. Проти цих впливів техніка повинна мати стабільність (стійкість). Однак абсолютно точно відтворення всіх характеристик рухів неможливе. Стабільності без відхилень, варіативності (мінливості) немає. Коефіцієнт надійності за матч, що коливається в середньому від 0,79 до 0,91, свідчить про задовільну техніку (надійність техніки). Коефіцієнт надійності нижче мінімального (0,79 та 0,57) характеризує незадовільну надійність техніки [52].

Для фахівців найбільший інтерес та складність викликає організація колективних взаємодій усієї команди під час вирішення конкретних завдань, що у певної ігрової ситуації, тобто, командна тактика [45].

Будь-яка тактична система команди здійснюється за допомогою одного з двох видів колективних взаємодій: швидкого або позиційного нападу, а також, відповідних їм, видів протидії обороні [53].

Швидкий напад. Це такий вид нападу, за допомогою якого шляхом 1-3 передач організується вихід гравця на вигідну взяття воріт позицію.

Позиційний напад. Це такий вид нападу, за допомогою якого за рахунок тривалого тримання м'яча великою кількістю гравців та створення чисельної переваги на одній з ділянок поля, що здійснюється прорив оборони противника та виведення на ударну позицію одного з футболістів.

Захист проти швидкого нападу. Це такий вид оборонних дій, що передбачає, безпосередньо після зриву атаки, моментальне перемикання на боротьбу за м'яч з метою перешкодити організації швидкого нападу супротивником.

Захист проти позиційного нападу. Це такий вид оборонних дій, що

передбачає тимчасову віддачу ініціативи супернику та, відразу ж після зриву атаки, швидкий відхід на свою половицю поля (назад) з метою перекриття простору на шляху до своїх воріт.

Аналіз та оцінку ігрової підготовленості футболістів різної кваліфікації правомірно проводити, використовуючи такі показники, як: кількість та ефективність виконання коротких та середніх передач м'яча вперед; коротких та середніх передач назад і поперек; довгих передач; ведень; реалізації обведень суперника; виконання відборів м'яча; реалізації перехоплень; дій, що виконуються головою; реалізації ударів по воротах; загальна кількість та ефективність виконання дій (ступінь ефективності виконання того чи іншого прийому у грі визначається відсотком браку).

П.В. Осташев пропонує реєструвати в ході офіційних ігор наступні показники колективних техніко-тактичних дій: місце оволодіння та втрати м'яча (номер зони початку та завершення атак); кількість атакуючих дій в одному ігровому моменті (кількість передач, перепусток м'яча, схрещувань); спрямованість атакуючих дій (по флангу, по центру); результат атакуючих дій (удар по воротах, «гострий момент») простріл уздовж воріт, втрата м'яча, зупинка гри та її причина).

У свою чергу успішність гри команди юних футболістів залежить як від ефективності дій в атаці, так і в обороні, яка повинна враховувати блок техніко-тактичних дій, що включають короткі і середні передачі м'яча назад і поперек, відбір м'яча, єдиноборства за м'яч внизу, довгі передачі м'яча, обведення суперника [54].

Примітно, що О.М. Романенко рекомендує здійснювати контроль за результатами педагогічних спостережень, які фіксують: кількісні показники технічних дій юних футболістів з м'ячем за гру або тренувальне заняття; час, протягом якого молодий футболіст контактував із м'ячем.

Доцільним, на думку Б.Я. Цирик, є облік даних питомої ваги тактичних дій: коротких, середніх, довгих передач та відбору м'яча з продовженням атаки у захисників та півзахисників у зоні початку та розвитку атаки;

обведення противника у півзахисників та нападників у зоні розвитку та завершення атаки; завершальних атак ударів по воротах та передач м'яча у півзахисників та нападників у зоні розвитку та завершення атаки.

При організації атак висококваліфікованими футболістами застосовується переважно позиційний напад (60-72%).

Команди, як правило, користуються на початку атаки або короткою передачею м'яча або його веденням (38%), або передачею м'яча на середню відстань (43%). Довгі передачі при організації швидких атак застосовуються значно рідше (19%). Слід зазначити, що важливу роль відіграє низьку якість їх виконання, брак при виконанні яких сягає 30%. При виконанні коротких або середніх передач м'яча, а також за його віданні, шлюб коливається від 0 до 14%.

При позиційному нападі команди надають перевагу передачам м'яча на коротку (43%) чи середню (40%) відстані. Встановлено, що брак при виконанні коротких передач м'яча або його ведення коливався від 3 до 16%, а під час виконання середніх передач - від 0 до 5%.

Завершальним моментом розвитку будь-якої атаки є дії гравців, спрямовані на створення вигідної ситуації біля воріт суперника та її реалізацію. Спостереження показують, що від 49,3% до 70,2% швидких атак закінчуються спробою футболістів створити гольову ситуацію. Причому найчастіше із цією метою використовують або прохід гравця з м'ячем (30%), чи передачу м'яча під удар (43%). Довгі передачі м'яча з флангу застосовуються гравцями команд дещо рідше (27%).

Незважаючи на все різноманіття дій щодо створення вигідних ситуацій, всі вони виникають, як правило, в центральній зоні перед воротами суперника (38,8-55,8%), тоді як із флангів швидкі атаки завершуються значно рідше (17,5-37,8%).

У завершальній фазі будь-якого виду нападу особливий інтерес представляє момент реалізації створеної гольової ситуації. Дослідження показали, що при швидкому нападі ефективність створення гольових

ситуацій коливається приблизно в тих же межах, що і за позиційного (відповідно від 41,3 до 55,3% та від 35,1 до 52,4%). Проте, якісні показники дій, вкладених у створення гольових ситуацій, суттєво змінюються від виду нападу.

Так, найкраща результативність відзначалася у тих ударів, які завершували швидкі атаки (12,5 – 50,0%). При позиційному ж нападі, результативність завершальних ударів по воротах коливається від 63 до 357%.

Аналізуючи весь обсяг показників, можна зробити цілком обґрунтований висновок про те, що інформація, що отримується при контролі, може бути використана тренером для визначення особливостей організації колективної діяльності змагань командою потенційного суперника з метою розробки найбільш ефективної тактики ведення майбутньої гри, а також для виявлення сильних та слабких сторін у організації колективної гри своєї команди з метою вдосконалення процесу підготовки та підвищення ефективності змагальної діяльності.

1.4 Значення техніко-тактичних дій у структурі домінантних факторів підготовленості юних футболістів

Виділення в багаторічній підготовці спортивного резерву факторів, що визначають рівень підготовленості та успішність спортивного вдосконалення на кожному окремому етапі підготовки, багато в чому пов'язують із прогнозуванням ймовірності високих спортивних досягнень та ефективністю етапного комплексного контролю з метою своєчасного коригування тренувального процесу [55].

При цьому наголошується, що в кожному виді спорту є так звані провідні та домінантні характеристики, що зумовлюють зростання спортивної майстерності. Прогноз повинен передусім передбачати рівень розвитку таких характеристик [56].

Ефективність управління спортивним тренуванням на будь-якому етапі багаторічної підготовки зумовлена чітким кількісним виразом структури тренувальної та змагальної діяльності, а також з використанням моделей для визначення різних характеристик тренування та раціоналізації способів її структурних частин [57].

Досліджень у галузі дитячо-юнацького футболу, що розглядають модельні характеристики різних сторін підготовленості юних спортсменів, динаміку факторної її структури в широкому віковому діапазоні недостатньо. В даний час розроблено модельні характеристики фізичної підготовленості юних футболістів, що знайшло відображення в діючих навчальних програмах для дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Розроблена методологія побудови багаторічної підготовки на основі використання адекватного віку юних футболістів комплексу домінантних факторів підготовленості сприяє подальшому диференціюванню управління навчально-тренувальним процесом з метою підвищення його ефективності. Вона базується, з одного боку, на розгляді як інтегральний показник підготовленості змагальної діяльності, з іншого - на необхідності врахування вікової динаміки комплексу факторів, що переважно зумовлюють рівень спортивної майстерності на окремих етапах багаторічної підготовки.

Використання на практиці підготовки юних футболістів великої кількості найчастіше автономних показників, що характеризують рівень підготовленості, викликає необхідність зведення кількості факторів до оптимального. Пропонована А.П. Золотарьовим методологія обліку вікової динаміки домінантних факторів підготовленості (табл. 1.1) дозволяє багато в чому вирішити цю проблему. У цьому не порушуються загальноприйняті методичні вимоги комплексного підходу до оцінки рівня підготовленості молодих спортсменів [58].

До домінантних чинників підготовленості юних футболістів, незалежно від віку, входять кількісні параметри змагальної діяльності, а починаючи з 14-річного віку, і якісні її характеристики (табл. 1.2) [59].

Використання в комплексі домінантних факторів підготовленості юних спортсменів показників змагальної та тренувальної різнобічності техніки та тактики гри дозволяє конкретизувати зміст багаторічної техніко-тактичної підготовки, що відкриває нові можливості підвищення її ефективності.

Таблиця 1.1

Схема обліку домінантних факторів підготовленості
у багаторічній підготовці юних футболістів
(за Л.П. Золотарьовим)

Домінантні фактори підготовленості		
Змагальна діяльність	Техніко-тактична підготовка	Фізична підготовка
↓	↓	↓
Структура змагальної діяльності	Структура тренувальної діяльності	Вікова динаміка рухових якостей
↓	↓	↓
Моделі змагальної діяльності (у підсистемі початкової підготовки)	Змагальна та тренувальна різнобічність техніки та тактики	Структура специфічних координаційних здібностей
	↓	↓
	Вікові пріоритети техніко-тактичних дій	Параметри спрямованості навантажень
	↓	
Оптимальна послідовність навчання		
	↓	
Спеціалізованість та координаційна складність навантаження		
	↓	
Рациональне вдосконалення техніко-тактичної підготовленості		
	↓	
Інтегральна підготовка		

Розглядаючи змагальну діяльність як інтегральний показник підготовленості, можна відзначити, що кількісні її параметри є незалежно від віку домінантними факторами спортивної майстерності юних футболістів. При цьому якісні характеристики змагальної діяльності на початкових етапах

підготовки не мають у цьому плані переважного значення (табл. 1.2).

У структурі змагальної діяльності домінантні чинники спортивної майстерності розподіляються відповідно до закономірностей її вікової динаміки, відповідно до встановлених пріоритетів окремих груп техніко-тактичних дій [60].

Вікові особливості змагальної діяльності футболістів можуть бути виявлені, якщо встановити залежність кількісних та якісних параметрів ТТД від віку та спортивної кваліфікації гравців.

Таблиця 1.2

Домінантні чинники підготовленості юних футболістів у процесі багаторічної підготовки (за А.Л. Золотарьовим)

№ п/п	Показники	Вік		
		12-13	14-15	15-17
1.	Маса тіла		+	
2.	Довжина тіла			+
3.	Фізична працездатність	+	+	+
4.	Психомоторні процеси			
5.	Силові якості			
6.	Швидкісні якості			
7.	Швидкісно-силові якості		+	
8.	Комплексний прояв швидкості, спритності та техніки	+	+	+
9.	Кількісні параметри ТТД			
10	Якісні параметри ТТД	+	+	+
11	Змагальна різнобічність техніки	+	+	+
12	Тренувальна різнобічність техніки	+	+	+
13	Змагальна різнобічність тактики	+	+	+
14	Тренувальна різнобічність тактики	+	+	+

Примітка: знаком «+» відмічено наявність фактора

Як відзначають ряд авторів [17, 31, 44] в ігрових видах спорту, у тому числі і у футболі, ефективність змагальної діяльності спортсменів суттєво знижується в екстремальних умовах. Як вказують результати досліджень цих авторів, насамперед це стосується точності техніко-тактичних дій, що виконуються. Так, у цих умовах, на думку дослідників, відбувається

зниження значення показників загальної точності, точності атакуючих та оборонних дій, зменшується індивідуальний внесок гравців у командний коефіцієнт ефективності, а також знижується ефективність реалізації ініціативи [34, 52].

В екстремальних умовах стає нижчим показник ігрової активності юних футболістів та змінюється співвідношення різних ТТД у загальному їх обсязі. Число дій оборонної спрямованості збільшується, а атакуючих зменшується [61].

Таким чином, виходячи з аналізу існуючих даних у літературних дослідженнях, можна припустити, що будь-яка футбольна команда програє саме за рахунок зниження ігрової активності та точності виконаних дій. Особливі вимоги в екстремальних умовах пред'являються до дій гравців атакуючої спрямованості [62].

Слід також сказати, що вивчення змагальної діяльності юних футболістів із застосуванням кореляційного аналізу дозволило визначити чотири основні чинники її ефективності та надійності у дитячо-юнацькому футболі. До таких необхідно віднести такі:

а) ефективність діяльності юних футболістів забезпечується високою атакуючою активністю та точністю атакуючих та оборонних дій. Найважливішими діяльними характеристиками є показники загальної точності ініціативи, оборонної активності. З їхньою допомогою можна давати порівняльну оцінку рівня ефективності конкретних юнацьких команд, і навіть оцінити внесок окремих гравців у ефективність діяльності команди [6, 13];

б) надійність змагальної діяльності забезпечується: високою активністю та точністю атакуючих дій, оптимальною враженістю оборонної активності та точністю оборонних дій. При аналізі діяльності юних футболістів в екстремальних умовах істотне значення має облік показників технічного браку та ініціативи у діях як з м'ячем, так і без нього [60, 63];

в) аналіз змагальної діяльності та особливостей особистості юних

футболістів дозволяє виділити з них три групи, що характеризуються різними типами точності: ефективними та надійними, ефективними але ненадійними, неефективними та ненадійними [19, 25]. Облік виявлених типів готовності дозволяє індивідуалізувати техніко-тактичну підготовку гравців [64];

г) індивідуальна структура змагальної діяльності у спортивних іграх, як відомо, повинна обумовлюватися як функціональними обов'язками гравців на полі чи майданчику, так і їхньою ефективною фізичною працездатністю.

Тому важливо виділити як пріоритетні для футболістів складно-координаційні ТТД, від успішності виконання яких, в умовах змагальної діяльності, значною мірою залежить рівень виконавської майстерності. Тут фахівці одностайні на думці, що координаційні здібності та спритність юних футболістів є тією базою, на якій ґрунтується успішне оволодіння технікою гри [65].

2 ЗАВДАННЯ, МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Завдання дослідження

- 1) Провести аналіз науково-методичної літератури з питання вивчення аспектів різнобічності техніко-тактичної підготовки юних футболістів.
- 2) Виявити рівень техніко-тактичної підготовленості футболістів 14-15 років на початку і в кінці експерименту.
- 3) Розробити тренувальні засоби для вдосконалення техніко-тактичної підготовленості футболістів 14-15 років, побудованих за принципом інтегральної підготовки.
- 4) Проаналізувати показники атакуючих і захисних дій у процесі змагальної діяльності юних футболістів.

2.2 Методи дослідження

Для вирішення поставлених завдань був проведений педагогічний експеримент, в процесі якого використовувалися такі методи дослідження:

1. Вивчення і аналіз спеціальної наукової і методичної літератури.
2. Педагогічні спостереження.
3. Педагогічний експеримент.
4. Спортивно-педагогічне тестування.
5. Методи математичної статистики.

Аналіз науково-методичної літератури був орієнтований на пошук та систематизацію даних із сучасних аспектів техніко-тактичної підготовки юних футболістів, проблему різнобічності техніко-тактичних дій, включаючи діючі програмно-нормативні документи, а також документацію планування тренерів ДЮСШ.

Теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел дозволили

отримати інформацію про особливості змагальної діяльності, що характеризують позитивні та негативні сторони спортивна підготовленість футболістів. Вивчено теоретичні положення інтегральної підготовки спортсменів, які дозволяють тренерам ефективно вирішувати завдання спортивного тренування футболістів.

Педагогічне спостереження

Педагогічне спостереження за діяльністю змагань здійснювалися нами за допомогою ігрових протоколів змагальної діяльності, що застосовуються у спортивній практиці тренерами ДЮСШ. Усього було запроTOCOLьовано та проаналізовано 6 ігор (контрольних) юних футболістів.

Педагогічне тестування.

Комплекс педагогічних тестів, за результатами яких оцінювали рівень виконання основних технічних прийомів та техніко-тактичних дій футболістів 14-15 років.

Технічні прийоми, що виконуються в процесі ігрової діяльності: передача м'яча, удар ногою по воротах, ведення та перехоплення м'яча. У зв'язку з цим, для визначення контрольних показників, ми використовували спеціальні тести з визначення технічної підготовленості.

Передача м'яча (10, 30, 50м). Більш інформативним є тест, коли враховується точність передачі. Виконати передачу м'яча потрібно партнеру, що швидко переміщається в коридор 3м так, щоб м'яч потрапив йому точно на вихід у ноги. Вправа виконується у швидкому темпі.

Досліджуваному дається 5 спроб, враховується кількість точних передач. У цьому випадку випробуваному необхідно не лише послати м'яч далеко, а й точно, з урахуванням швидкості бігу партнера. Результат розглядається як точний та неточний.

Ведення м'яча з наступним ударом у ціль (ворота). За сигналом футболіст робить ривок на 20м з м'ячем, обводячи чотири стійки, розташовані в двох метрах одна від одної; потім - ривок на 10м і удар по воротам. Реєструють час виконання тесту до нанесення удару по м'ячу і

точність влучення м'яча у ціль (5 спроб).

Квадрат. Чотири футболісти розташовуються один від одного у формі квадрата на відстані 5м, з м'ячем у одного із гравців. Завдання гравців виконувати передачі один одному, здійснюючи при цьому не більше двох торкань м'яча. Усередині квадрата розташовується ведучий, завдання якого полягає у тому, щоб під час виконання передач перехопити м'яч за більш короткий час і не допустити їх велику кількість. З одного боку цей тест дозволяє оцінити рівень володіння технікою передач, з іншого - успішність перехоплення у момент передачі.

Оцінка тактичної підготовленості.

Оцінка тактичної підготовленості юних футболістів здійснювалася по критеріям техніко-тактичних дій (ТТД) та групових тактичних дій (ГТД) - за методикою М.С. Полішкіса.

Сутність даної методики полягає в тому, що показники техніко-тактичних дій оцінюються за кількісною характеристикою та надійністю виконаної дії, вираженої в процентному відношенні: передача м'яча різної дальності (короткі, середні та довгі), відбір та перехоплення м'яча, удар по воротах, загальна кількість ТТД та голюві моменти. У свою чергу, групові тактичні дії оцінювалися з проведення комбінацій, виражених у кількості, надійності (у %) та відсотку від загальної кількості комбінацій, які здійснювалися у парах, трійках, четвірках, п'ятірках, а також підготовчі та атакуючі комбінації.

2.3 Організація дослідження

У дослідженні брали участь дві групи футболістів у віці 14-15 років (контрольна – 14 юнаків і експериментальна – 15 юнаків), які займаються футболем на базі МФК «Металург» м. Запоріжжя з вересня 2022 року по червень 2023 року.

Всі учасники за даними медичного обстеження відносяться до основної

медичної групи і мають орієнтовно однаковий рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості.

Тренувальний режим в обох групах становив 5 занять на тиждень по 2 години кожне. Усього проведено за рік по 240 занять у кожній групі.

Педагогічний експеримент носив подвійну спрямованість, при якій експериментальна група займалася по експериментальній методиці, а контрольна за загально прийнятою програмою для ДЮСШ з футболу.

Загальна тривалість експерименту склала один рік. Заняття проводилися з урахуванням цілей та завдань експериментального дослідження, що дозволило визначити ефективність використовуваної методики інтегральної підготовки футболістів.

Основний зміст тренувальних занять включав застосування спеціалізованих вправ для юних футболістів 14-15 років, які дозволили комплексно засвоювати та удосконалювати технічну та тактичну підготовленість, а також набувати теоретичних знань з основ футболу, які ефективно позначаються на спортивних результатах юних футболістів.

У вересні 2022 року, на тренувальних заняттях було здійснене перше тестування де визначився початковий рівень техніко-тактичних дій футболістів, у червні 2023р. – друге тестування.

Результати дослідження оброблені стандартними методами математичної статистики.

3 РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1 Показники техніко-тактичної підготовленості футболістів на початку експерименту

Рівень технічної підготовленості юних футболістів визначає успішність техніко-тактичних дій як окремо взятого гравця, так і команди в цілому.

Для вирішення поставлених завдань, на початку дослідження, провели тестування футболістів 14-15 років і отримали, що вірогідних відмінностей між двома групами знайдено не було. Результати свідчать про те, що рівень техніко-тактичної підготовленості футболістів двох груп майже однаковий (табл. 3.1).

В семи тестах обох груп були показані приблизно однакові результати: в передачах м'яча (10, 30, 50м), під час ведення м'яча з подальшим ударом в створ воріт (в секундах та разях), і під час виконання вправи «квадрат» в кількості передач м'яча та під час перехоплення м'яча (с). Достовірних відмінностей не виявлено.

Таблиця 3.1

Початкові показники техніко-тактичної підготовленості футболістів 14-15 років двох груп ($M \pm m$, t)

Показники	КГ	ЕГ	t
Передачі м'яча:			
10 м, раз	8,44 ± 0,24	8,29 ± 0,27	0,42
30 м, раз	8,84 ± 0,20	8,82 ± 0,23	0,35
50 м, раз	8,14 ± 0,41	8,11 ± 0,32	0,08
Ведення м'яча з подальшим ударом в ціль, с	6,13 ± 0,16	6,07 ± 0,11	0,32
рази	5,67 ± 0,30	5,54 ± 0,26	0,75
Квадрат:			
Кількість передач, рази	16,8 ± 0,41	16,7 ± 0,34	0,19
Час відбору, перехоплення, с	11,0 ± 0,33	10,6 ± 0,27	1,04

Аналізуючи показники передач м'яча на точність (10м) встановлено,

що на початку футболісти контрольної групи виконували $8,44 \pm 0,24$ передачі, на 30м виконали $8,84 \pm 0,20$ передач, а на 50м зробили $8,14 \pm 0,41$ передач.

У футболістів експериментальної групи результати в тих же передачах наступні: на 10м юнаки виконали точних $8,29 \pm 0,27$ передач, на 30м $8,82 \pm 0,23$ передач і на 50м $8,11 \pm 0,32$ передач.

Ведення м'яча з подальшим ударом в ціль футболісти контрольної групи пробігли за $6,13 \pm 0,16$ с при цьому $5,67 \pm 0,30$ раз влучили в створ воріт. Футболісти експериментальної групи цю вправи виконали за $6,07 \pm 0,11$ с, влучили в створ воріт $5,54 \pm 0,26$ рази.

У вправі «квадрат» футболісти контрольної групи виконали $16,8 \pm 0,41$ передач, при цьому було зроблено $11,0 \pm 0,33$ перехоплень м'яча. Футболісти експериментальної групи виконали $16,7 \pm 0,34$ передач, перехоплень було здійснено $10,6 \pm 0,27$ разів.

На початку експерименту було зіграно три товариські гри між футболістами контрольної і експериментальної груп для здійснення контролю за виконанням техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності.

Оцінка техніко-тактичної підготовленості футболістів здійснювалася по критеріям техніко-тактичних дій (ТТД) та групових тактичних дій (ГТД).

Сутність даної методики полягає в тому, що показники техніко-тактичних дій оцінюються за кількісною характеристикою та надійністю виконаної дії, вираженої в процентному відношенні: передача м'яча різної дальності (короткі, середні та довгі), відбір та перехоплення м'яча, удар по воротах, загальна кількість ТТД та гольові моменти.

Аналіз кількісно-якісних показників змагальної діяльності свідчить про те, що у процесі двосторонньої гри футболісти контрольної групи виконували $458,5 \pm 4,12$ усіх ігрових дій (і в нападі і в захисті), а футболісти експериментальної групи $464,0 \pm 5,20$ ігрових дій.

У процесі аналізу показників передач м'яча в грі встановлено, що футболісти КГ виконали $241,2 \pm 1,96$ передачу, що відповідає 49,6%, футболісти ЕГ виконали $245,4 \pm 1,82$, що відповідає 50,1% від усіх виконаних

ігрових прийомів. Основна частка припадала на короткі та середні передачі – КГ – $150,5 \pm 1,30$ (32,8%) і ЕГ – $151,7 \pm 1,28$ (21,0%) (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Показники атакуючих дій (передача м'яча) у процесі змагальної діяльності двох груп ($M \pm m$, %, t)

Показники атакуючих дій		Кількісно-якісні показники	КГ	ЕГ	t	
Передачі	Короткі та середні	об'єм	$150,5 \pm 1,30$	$151,7 \pm 1,28$	0,66	
		% браку	40,2	39,8		
	«На хід»	об'єм	$38,2 \pm 1,22$	$39,6 \pm 1,20$	0,82	
		% браку	48,3	47,8		
	Довгі	об'єм	$21,4 \pm 0,54$	$22,0 \pm 0,71$	0,76	
		% браку	50,2	49,7		
	Прострільні і навісні в штрафну площу	об'єм	$28,2 \pm 0,68$	$28,8 \pm 0,56$	0,68	
		% браку	61,3	60,7		
	Головою	об'єм	$3,10 \pm 0,33$	$3,30 \pm 0,36$	0,42	
		% браку	47,5	46,9		
	Усього дій		об'єм	$241,2 \pm 1,96$	$245,4 \pm 1,82$	1,57

Значно рідше застосовувалися у грі довгі передачі та передачі головою ($p < 0,05$). Ці показники дорівнювали у футболістів КГ – $21,4 \pm 0,54$ і $3,10 \pm 0,33$ передачі, ЕГ – $22,0 \pm 0,71$ і $3,30 \pm 0,36$ відповідно.

Слід зазначити, що при виконанні передач у процесі контрольних ігор у футболістів КГ відзначається 49,5% браку, а у футболістів ЕГ 48,9% браку із всіх виконаних передач.

Найбільша кількість помилок спостерігалася при виконанні прострільних та навісних передач у штрафну площу – 61,3% і 60,7%. Найменшу кількість помилок футболісти виконували при коротких та середніх передачах – 40,2% та 39,8%, відповідно.

Футболісти КГ виконували в середньому $144,3 \pm 1,48$ дій, а футболісти ЕГ $144,7 \pm 1,51$ дій, пов'язаних з індивідуальним обіграванням суперника за рахунок ведення та обведення, що становить 36,4% та 36,2% від загальної кількості всіх виконаних техніко-тактичних процесів ($p < 0,05$).

У футболістів, як контрольної групи так і експериментальної групи найбільший обсяг дій відзначається під час виконання ведення – 80,1 і 80,9 відповідно при 15,2% і 15,0% браку. В свою чергу, при виконанні обведення футболісти КГ здійснюють у матчі в середньому 64,2 дії, футболісти ЕГ 63,8 (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Показники атакуючих дій (ведення м'яча та обведення суперника)
у процесі змагальної діяльності юнацьких команд (М ±m, %, t)

Показники атакуючих дій	Кількісно-якісні показники	КГ	ЕГ	t
Ведення	об'єм	80,1 ± 0,56	80,9 ± 0,69	0,63
	% браку	15,2	15,0	
Обведення суперника	об'єм	64,2 ± 0,32	63,8 ± 0,40	0,78
	% браку	43,6	43,1	
Усього дій	об'єм	144,3 ± 1,48	144,7 ± 1,51	0,57
	% браку	29,4	29,1	

Встановлено, що при виконанні обведення суперника зазначається високий відсоток технічного браку – 43,6% у футболістів КГ і 43,1% у футболістів ЕГ.

Таблиця 3.4

Показники атакуючих дій (удари по воротах) у процесі
змагальної діяльності юнацьких команд (М ±m, %, t)

Показники атакуючих дій		Кількісно-якісні показники	КГ	ЕГ	t
Удари по воротах	Воротарська площа	об'єм	2,0 ± 0,45	2,1 ± 0,32	0,18
		% браку	25,8	25,5	
	Штрафна площа	об'єм	4,1 ± 0,27	4,2 ± 0,29	0,25
		% браку	44,1	44,3	
	Поза штрафною площею	об'єм	3,9 ± 0,24	3,8 ± 0,22	0,31
		% браку	83,7	82,9	
Усього ударів		об'єм	10,0 ± 0,28	10,1 ± 0,35	0,23
		% браку	51,2	50,9	

У процесі контрольних ігор футболісти в середньому за одну гру виконали 10,0 ударів по воротах за матч, що становить 2,1% від усіх виконаних технічних прийомів ($p < 0,05$), у 51,0% випадків ці удари не призводили до взяття воріт (табл. 3.4).

Дослідженнями встановлено, що зі штрафної площі воріт юними футболістами виконувалася найбільша кількість ударів – 4,1 рази ($p < 0,05$), відсоток браку становить 44,1%. Найменша кількість ударів виконувалася з воротарської площі та поза штрафною площею – 2,0 і 2,1 та 3,9 і 3,8 рази, відповідно.

Найбільший відсоток браку встановлено при виконанні ударів по воротах за межами штрафної площі – 83,7% у футболістів КГ і 82,9% у футболістів ЕГ.

Аналіз змагальної діяльності захисних дій футболістів дозволив виявити закономірності та особливості ведення гри у захисті. Серед найбільш значущих захисних дій футболістів є такі технічні прийоми, як відбір та перехоплення м'яча (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Показники захисних дій у процесі змагальної діяльності
юнацьких команд ($M \pm m$, %, t)

Показники захисних дій	Кількісно-якісні показники	КГ	ЕГ	t
Відбір м'яча	об'єм	35,2 ± 0,43	35,9 ± 0,36	0,63
	% браку	63,2	63,3	
Перехоплення м'яча	об'єм	27,8 ± 0,35	27,9 ± 0,27	0,78
	% браку	44,8	43,9	
Усього дій	об'єм	63,0 ± 1,29	63,8 ± 1,24	0,57
	% браку	54,0	53,6	

Аналіз захисних дій свідчить про те, що у процесі контрольних ігор на початку експерименту футболісти КГ виконали 63,0 дії ($p < 0,01$), що становить 13,7% загального обсягу всіх виконаних дій. Футболісти ЕГ виконали 63,8 захисних дій, що становить 13,8%. Отримані дані констатують, що у футболістів відсоток браку в захисних діях становить 54%.

У футболістів КГ під час гри відзначається тенденція, коли відбір м'яча у середньому виконується 35,2 рази, а перехоплення – 27,8 разів, при 63,2 та 44,8% браку, відповідно.

У футболістів ЕГ відбір м'яча у середньому виконувався 35,9 разів, а перехоплення – 27,9 разів, при 63,3 та 43,9% браку, відповідно.

Виявлені кількісно-якісні особливості змагальної діяльності футболістів свідчать про те, що основний акцент гравці в процесі атакуючих дій роблять на виконанні коротких та середніх передач, ударам по воротах зі штрафної площі, при цьому до кінця матчу обсяг усіх атакуючих дій знижується, а співвідношення браку збільшується, що потребує більш ретельної розробки тренувальної програми спортсменів.

3.2 Тренувальні засоби для вдосконалення техніко-тактичної підготовленості футболістів та їх ефективність

Після першого тестування заняття з обома групами проводилися по різних методиках. Футболісти контрольної групи займалися удосконаленням техніко-тактичної підготовки по традиційній методиці, передбаченою програмою СДЮШОР.

Навчально-тренувальні заняття експериментальної групи футболістів проводилися із застосуванням експериментальної методики, заснованої за принципом інтегральної підготовки.

Як показує досвід інших видів спорту для якіснішого навчання елементам техніки та тактики необхідний новий методичний принцип, основою якого є системний підхід, який набуває в даний час все більшого поширення у спорті. Системний підхід передбачає ув'язування та облік всіх елементів підготовки в єдину динамічну структуру, де кожен елемент має системні якості, що дозволяє бачити динаміку і рівень досконалості того чи іншого техніко-тактичного прийому.

Однією з важливих проблем у цьому плані є поєднання у навчально-

тренувальному процесі аналітичного та синтезуючого компонентів; перший з них передбачає цілеспрямовану роботу над удосконаленням окремих якостей або сторін підготовленості, другий – забезпечення взаємодії комплексних проявів усіх сторін підготовленості в змагальній діяльності. У цьому головне завдання інтегральної підготовки – забезпечення злагодженості та ефективності комплексного прояву різноманіття складових, що сукупно визначають успішність змагальної діяльності. Остання, своєю чергою, в ігрових видах спорту є інтегральною характеристикою спортивної майстерності.

Зміст інтегральної підготовки на кожному з етапів багаторічного тренування футболістів має враховувати: вікову структуру домінантних факторів підготовленості, пріоритетні для кожного віку ТТД, а також рівень граничних значень різниці тренувального та змагального обсягів різнобічності цих ТТД на основі порівняльного аналізу. Далі зміст інтегральної підготовки втілюється в ЗД. Обов'язковим компонентом у запропонованій схемі є контроль ЗД, на основі даних якої здійснюється корекція змісту підготовки, що підвищує її ефективність і, зрештою, має працювати на спортивний результат.

У зв'язку з цим, є необхідним, по-перше, конкретизувати параметри обсягів різнобічності ТТД за етапами поглибленого тренування, по-друге, навести типові засоби тренування (у рамках інтегральної підготовки). Це необхідно для збалансованості атакуючих і оборонних дій, що зрештою підвищить рівень техніко-тактичної підготовленості загалом.

Основна мета експериментальної перевірки обраного методичного підходу до підвищення рівня техніко-тактичної підготовленості юних футболістів полягала у максимальному наближенні у тренувальному процесі параметрів різнобічності ТТД до значень, що мають місце в умовах ЗД. При цьому враховувалося, що змагальна різнобічність як техніки, так і тактики гри перевищує за обсягом аналогічні показники в умовах тренування в середньому на 20% - у 14-15-річних спортсменів.

Інтегральна підготовка футболістів 14-15 років підпорядкована досягненню максимально можливої єдності техніко-тактичної та фізичної підготовленості. У зв'язку з тим, що вік 15 років рекомендується розглядати як «критичний» у плані становлення техніко-тактичної майстерності у багаторічній підготовці юних футболістів, до цього віку спортсмен має освоїти весь арсенал ТТД та вміти виконувати їх у досить складних умовах.

Поряд з удосконаленням атакуючих дій особливу увагу необхідно приділяти грі в обороні. Найвищий у цьому віці рівень специфічних координаційних здібностей дозволяє значно ускладнити зміст «зв'язок» ТТД. Основна методична вимога – раціональне та ефективне виконання дій з м'ячем за умов активного опору суперника. При цьому всі техніко-тактичні завдання були максимально наближені до діяльності змагання.

Основу змісту інтегральної підготовки становили «зв'язки» ТТД. Типовими «зв'язками» для гравців різних ігрових амплуа були наступні:

1) для крайніх захисників та крайніх півзахисників – біг спиною вперед, відбір м'яча, коротка передача, «відкриття»; переслідування суперника, який володіє м'ячем, відбір у підкаті або перехоплення м'яча у падінні; обробка м'яча, що летить, з відходом, ведення, фінт, гра «в стінку», удар у ворота; вкидання м'яча з-за бічної лінії, обробка у відповідь передачі партнера, довге швидкісне ведення флангом, прострільна передача, повернення вихідну позицію;

2) для центральних захисників – біг спиною вперед, єдиноборство за м'яч унизу або вгорі, гра головою; переслідування суперника, відбір м'яча у підкаті або перехоплення у падінні, довга передача м'яча; перекид вперед або назад, прискорення, обробка м'яча з відходом, що летить, довга передача;

3) для центральних півзахисників – звичайний біг і біг спиною вперед зі зміною напрямку і швидкості пересування (типу «зигзаг»), обробка м'яча з відходом, що котиться або летить, ведення, обведення, передача м'яча; обробка, гра «у стінку», ведення, фінт, удар у ворота; єдиноборство за м'яч унизу, переслідування суперника. Відбір м'яча у підкаті або перехоплення у

падінні; прискорення, удар по м'ячу, що летить або котиться ногою або головою;

4) для нападників – ривок або прискорення убік, обробка м'яча, що летить, з відходом, поворот на 180°, удар у ворота; обробка м'яча, поворот. Ведення, фінт, удар у ворота; ривок на флангову передачу, удар по м'ячу, що летить, або котиться головою або ногою; те саме, але з попередньою обробкою м'яча після сильної передачі одним-двома дотиками; єдиноборство вгорі, стоячи спиною до воріт суперника; переслідування суперника, відбір м'яча у підкаті або перехоплення у падінні.

В інтегральній підготовці футболістів 14-15 років важливого значення набуває реалізація так званих стандартних положень. Крім цього, рівень техніко-тактичної підготовленості юних футболістів цього віку має припускати як обов'язкову вимогу вміння, незалежно від ігрового амплуа, індивідуально обіграти суперника за допомогою обманних рухів або швидкісного обведення [57].

Істотне місце у тренуванні на цьому етапі підготовки займали вправи, створені задля рішення групових і командних тактичних завдань. У зв'язку з цим використовували такі традиційні засоби, як атака з власною чисельною перевагою гравців (2х1, 3х2, 4х2) і оборона в чисельній меншості (1х2, 2х3, 2х4). Додаток 1.

З позицій показників різнобічності ТТД у підготовці футболістів на даному етапі враховували такі особливості. Як говорилося вище, починаючи з 14-15-річного віку, у юних футболістів відзначається зростаюча тенденція переважання об'єму змагальної різнобічності ТТД над тренувальними в межах 20%. Такий «розрив» у показниках свідчить про певні резерви, що криються у традиційній побудові навчально-тренувального процесу, щодо підвищення його ефективності. Про це свідчить і різниця у показниках різнобічності тактики атакуючих та оборонних дій, що становить близько 11%.

Це положення ще раз підтверджує необхідність використання в

тактичній підготовці спортсменів даної вікової групи значного обсягу спеціалізованих засобів тренування в умовах максимально наближених до змагальних. При цьому дуже важливим моментом стало обов'язкове дотримання балансу атакуючих та оборонних дій.

Як зазначалося вище, до 15-річного віку футболіст повинен у повному обсязі опанувати раціональну техніку гри. В іншому випадку можливості ефективного зростання техніко-тактичної майстерності надалі можуть бути в цьому плані значно обмежені.

У зв'язку з цим тактична підготовка юних футболістів 14-15 років будувалася з обов'язковим врахуванням принципу «єдності техніки та тактики». На даному етапі багаторічної підготовки на основі ефективної індивідуальної тактики були створені передумови для успішності групових та командних взаємодій на досить високому рівні.

З урахуванням істотно зростаючого в цей період впливу на ефективність змагальної діяльності показників усіх видів різносторонності тактики, у підготовці футболістів 14-15 років використовували ігрові вправи, що вимагають комплексного прояву специфічних координаційних здібностей у діях з м'ячем. При цьому спеціалізовані завдання виконувалися в умовах обов'язкового прийняття рішення в ситуаціях, що швидко змінюються. Основним критерієм оцінки адекватності техніко-тактичної дії була їх доцільність. Додаток 1.

В результаті експерименту за підсумками контрольних випробувань друге тестування показало, що сталися істотні зрушення в техніко-тактичній підготовці в обох групах, які підтвердилися результатами математичного порівняльного аналізу. Найбільші зміни відбулися в експериментальній групі, де за допомогою експериментальної методики покращалися показники в п'яти тестах.

Як видно з таблиці 3.6 в експериментальній групі до кінця експерименту були виявлені достовірні зміни показників, що характеризують рівень техніко-тактичних дій футболістів у п'яти тестах – передачі м'яча 10м

($t=2,86$), ведення м'яча з ударом в ворота ($t=2,21$), в кількості передач під час виконання ігрової вправи «квадрат» ($t=2,27$), та відбору м'яча ($t=3,07$).

Таблиця 3.6

Показники техніко-тактичної підготовленості футболістів 14-15 років двох груп в кінці експерименту ($M \pm m, t$)

Показники	КГ	ЕГ	t
Передачі м'яча:			
10 м, раз	$8,58 \pm 0,21$	$9,41 \pm 0,20^*$	2,86
30 м, раз	$9,36 \pm 0,19$	$9,55 \pm 0,23$	1,85
50 м, раз	$9,33 \pm 0,35$	$9,76 \pm 0,29$	1,44
Ведення м'яча з подальшим ударом в ціль, с	$5,77 \pm 0,09$	$5,54 \pm 0,06^*$	2,21
рази	$7,17 \pm 0,28$	$8,03 \pm 0,32^*$	2,19
Квадрат:			
Кількість передач, рази	$17,6 \pm 0,40$	$19,1 \pm 0,57^*$	2,27
Час відбору, перехоплення, с	$10,0 \pm 0,30$	$8,77 \pm 0,26^*$	3,07

Примітка: * – статистично достовірні результати ($p < 0,05$)

Футболісти експериментальної групи виконали на 0,83 передач більше на 10м і на 0,70 передач на 30м, чим футболісти контрольної групи. Їх результат покращився до кінця експерименту на 11,9 та 7,65%. Ведення м'яча з ударом в ворота футболісти ЕГ виконали швидше на 0,23с, при цьому влучили в ворота 8 разів, а футболісти КГ влучили 7 разів. Результат ЕГ до кінця експерименту виріс на 6,73% а попадання в ворота на 31%, а в КГ ці показники збільшилися на 5,87% та 21%.

У вправі «квадрат» футболісти ЕГ виконали на 1,5 передач більше, чим їх однолітки. Час відбору, перехоплення м'яча також достовірно кращий був у футболістів ЕГ. Вони виконали перехоплення за 8,77с, що на 1,23с швидше, чим футболісти КГ. Результат цього тесту збільшився в ЕГ на 12,6% і 14,8%, а в КГ 4,5% та 9,1%.

Порівняльна характеристика показників техніко-тактичної підготовленості наприкінці експерименту у футболістів 14-15 років показала,

що результати зросли як в контрольній, так і в експериментальній групах (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Порівняльна характеристика показників техніко-тактичної підготовленості футболістів ($M \pm m$, t)

Показники		КГ		ЕГ	
Передачі м'яча:		$x \pm m$	t	$x \pm m$	t
10 м, раз	п	$8,44 \pm 0,24$	1,16	$8,29 \pm 0,27$	2,24
	к	$8,58 \pm 0,21$		$9,41 \pm 0,20$	
30 м, раз	п	$8,84 \pm 0,20$	2,22	$8,82 \pm 0,23$	2,30
	к	$9,36 \pm 0,19$		$9,55 \pm 0,17$	
50 м, раз	п	$8,14 \pm 0,41$	1,75	$8,11 \pm 0,32$	2,90
	к	$9,33 \pm 0,35$		$9,76 \pm 0,29$	
Ведення м'яча з подальшим ударом в ціль, с рази	п	$6,13 \pm 0,16$	0,66	$6,07 \pm 0,11$	1,20
	к	$5,77 \pm 0,09$		$5,54 \pm 0,06$	
	п	$5,67 \pm 0,30$	2,42	$5,54 \pm 0,26$	3,60
	к	$7,17 \pm 0,28$		$8,03 \pm 0,32$	
Квадрат:					
Кількість передач, раз	п	$16,8 \pm 0,51$	0,74	$16,7 \pm 0,64$	2,34
	к	$17,6 \pm 0,40$		$19,1 \pm 0,57$	
Час відбору, перехоплення, с	п	$11,0 \pm 0,23$	1,10	$10,3 \pm 0,25$	1,88
	к	$10,0 \pm 0,30$		$8,77 \pm 0,26$	

Примітки:

* - статистично достовірні результати

п – початок

к – кінець

КГ – контрольна група

ЕГ – експериментальна група

Але хоча і відбулися зміни в показниках контрольної групи до кінця експерименту, вони були незначні і носили недостовірний характер. І лише в двох тестах передачі м'яча на 30м та ведення з ударом в ворота були виявлені вірогідні відмінності.

В експериментальній групі результати достовірно покращилися в п'яти тестах: в передачах на 10, 30 і 50м, в веденні м'яча з подальшим ударом в ворота, в кількості передач при грі у «квадрат».

Таким чином, варто зробити висновок про те, що для всього періоду

експерименту характерне послідовне зростання рівня техніко-тактичної підготовленості у футболістів експериментальної групи.

Отримані результати дозволяють зробити висновок про те, що використання додаткових спеціальних вправ і «типових зв'язок», на основі інтегральної підготовки в процесі педагогічного експерименту істотно підвищило показники техніко-тактичної підготовленості в експериментальній групі.

У футболістів контрольної групи поліпшення показників встановлено лише на початку навчально-тренувального процесу, що обумовлено, на наш погляд, нераціональним використанням засобів і методів спортивного тренування.

Проведені контрольні ігри між досвідченими групами наприкінці експерименту дозволили отримати суб'єктивну оцінку ефективності засвоєння й використання техніко-тактичних дій під час змагань. Розраховувався середній показник за підсумками трьох зустрічей.

Аналіз кількісно-якісних показників змагальної діяльності свідчить про те, що в кінці експерименту обидві групи збільшили кількість виконання техніко-тактичних дій під час ігор. Футболісти КГ виконали 443 атакуючих дії, що на 47,5 більше чим на початку, відсоток браку зменшився на 8,9%. Футболісти ЕГ виконали 488 ігрових дій в атаці, на 88 більше чим на початку, відсоток браку зменшився на 14,1%.

Кількість помилок під час виконання передач зменшилася. Гравці експериментальної групи більше почали виконувати навесні передачі у штрафну площу і передачі головою (рис. 3.1).

Під час обігравання суперника за допомогою ведення й обведення гравці експериментальної групи покращили свій результати на 33,7 дії, їх результат покращився на 18,9%, футболісти контрольної групи покращили свій результат на 17,4 дій під час ведення й обведення, що є 10,7%.

У футболістів, як контрольної групи так і експериментальної групи найбільший обсяг дій відзначається під час виконання ведення – 86,2 і 97,1.

Помилок у двох групах стало менше, але в експериментальній групі цей результат достовірно краще, чим в контрольній групі.

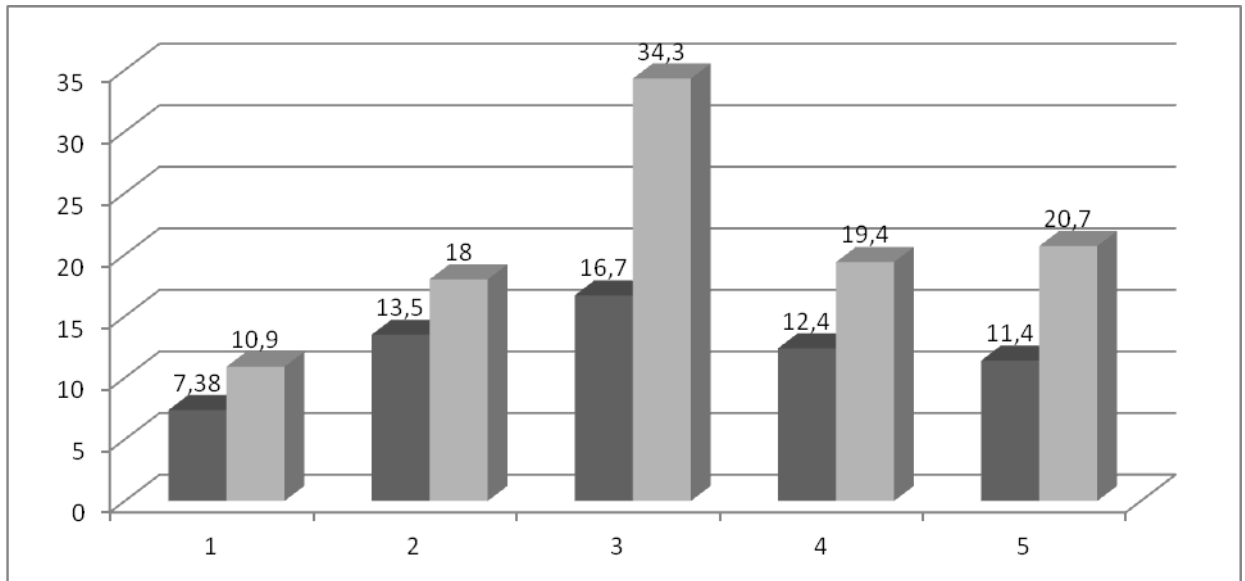

Рис. 3.1 Темпи приросту атакуючих дій (передач м'яча) під час ігор наприкінці експерименту

- Примітки:
1. Передачі короткі та середні
 2. Передачі на хід
 3. Довгі передачі
 4. Прострільні й навісні передачі
 5. Передачі головою
- - експериментальна група
 ■ - контрольна група

Аналіз показників кількості голів забитих із різних зон футбольного поля футболістами свідчить про те, що найбільша результативність техніко-тактичних дій у КГ та ЕГ зафіксована при взятті воріт зі штрафної площі суперника. Наприкінці експерименту відзначаються аналогічні результати, тільки вони трохи нижче в КГ – 12,9, і кращі в ЕГ – 17,9.

Встановлено, що наприкінці експерименту у футболістів КГ знижуються показники кількості забитих голів із площі воріт – на 1,4, а в ЕГ цей показник збільшується – на 2,3 голи ($p > 0,05$). Необхідно відзначити, що у спортсменів КГ відбувається незначне збільшення до кінця експерименту у кількості забитих м'ячів з-за меж штрафного майданчика воріт на 1 гол, а в

ЕГ збільшення на 2,4 голи ($P>0,05$) (рис. 3.2).

Кількість помилок (% браку) у двох групах зменшився. В контрольній групі відсоток браку зменшився на 10,5%, а в експериментальній групі на 16,2%.

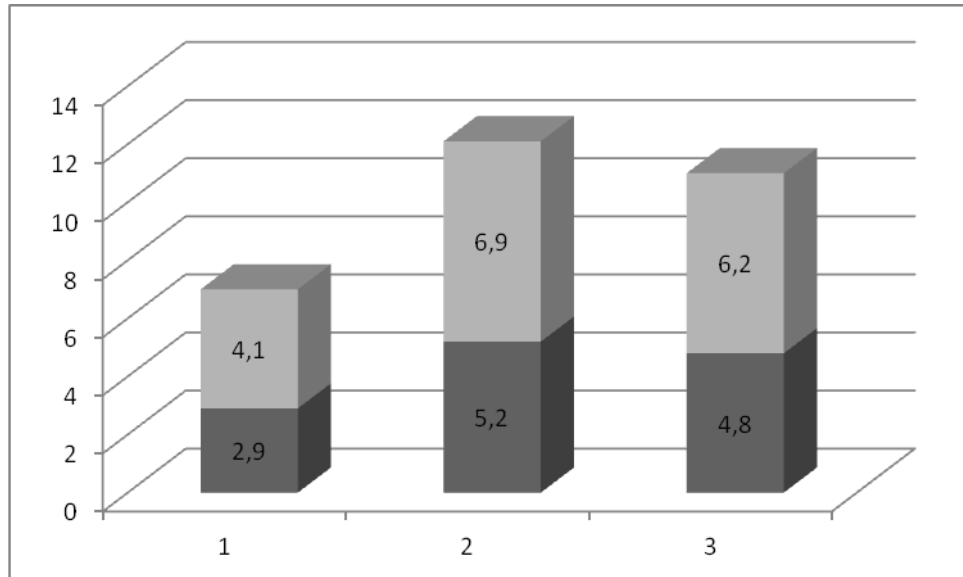

Рис. 3.2 Кількість забитих голів двома командами наприкінці експерименту

Примітки: 1. Воратарська площа
 2. Штрафна площа
 3. Поза штрафною площею
 ■ - експериментальна група
 ■ - контрольна група

Аналіз показників обсягу захисних дій, що виконуються командою в процесі матчу свідчить про те, що до кінця експерименту у спортсменів КГ відбувається зниження загальної кількості перехоплень, а в ЕГ цей показник несуттєво збільшується. Характерно, що перед початком експерименту найбільша кількість перехоплень м'яча у першому таймі в КГ відзначається з 1 по 12 хвилин матчу (8 перехоплень), а в ЕГ з 24 по 36 хвилин (6 перехоплень) ($p<0,05$).

Аналіз показників середньої кількості перехоплень у різних зонах футбольного поля футболістів 14-15 років контрольної та експериментальної груп свідчить, що як на початку, так і наприкінці ігрового сезону, найбільше

перехоплень здійснюється у центрі майданчики.

Встановлено, що після закінчення експерименту загальна кількість перехоплень має тенденцію збільшення показників як в ЕГ на 9,8 рази, так і в КГ збільшення 2,8 рази, відповідно ($p > 0,05$).

Характерно, що збільшення загальної кількості перехоплень у футболістів ЕГ відбувається за рахунок збільшення показників кількості перехоплень м'яча у воріт суперника та біля власних воріт на 1,6 та 1,7 рази, відповідно, а в КГ відбувається зниження всіх показників на 2,8 рази ($p < 0,05$).

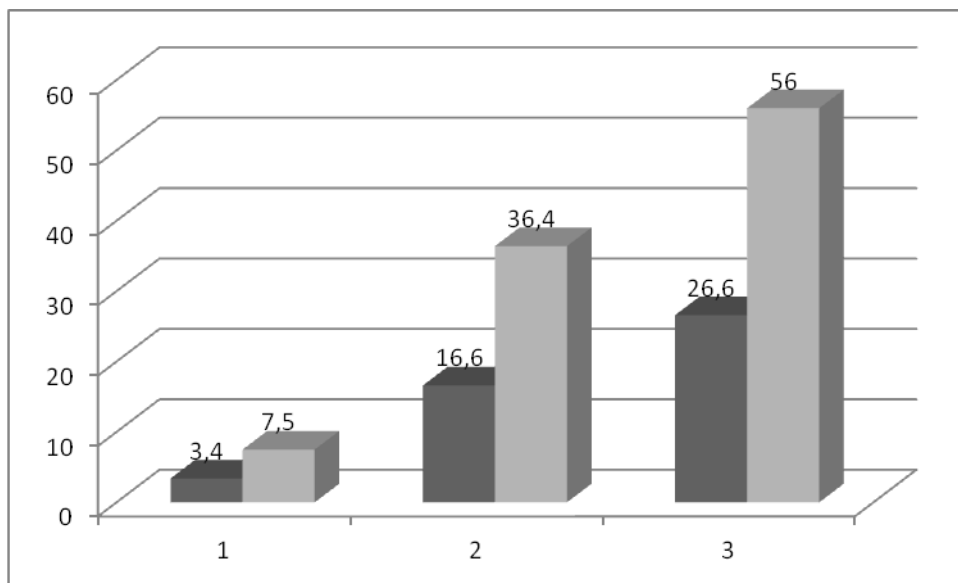

Рис. 3.3 Зони відбору м'яча футболістами

Примітки:

1. Біля воріт суперника
 2. У центрі поля
 3. Біля власних воріт
- Кількість відборів м'яча, раз
 - Кількість відборів м'яча, %

Аналіз даних рисунка 3.3 свідчить, що футболісти найбільше здійснюють відбір м'яча біля власних воріт – 26,6 рази, що складає 56% від усіх зон футбольного поля. Найменша кількість відборів м'яча здійснюється біля воріт суперника – 3,4 рази, що складає 7,5% від усіх виконаних відборів. Футболісти 16,6 разів виконують відбір у центрі футбольного поля, що становить 36,4% від усіх відборів, виконаних у процесі гри.

У футболістів найбільша кількість перехоплень м'яча відзначається біля власних воріт – 20,1 рази, при цьому відсоток виконаних дій становить 53,4% (рис. 3.4). Біля воріт суперника здійснюється менша кількість перехоплень 3,3 рази, що становить 8,8% від усіх виконаних прийомів.

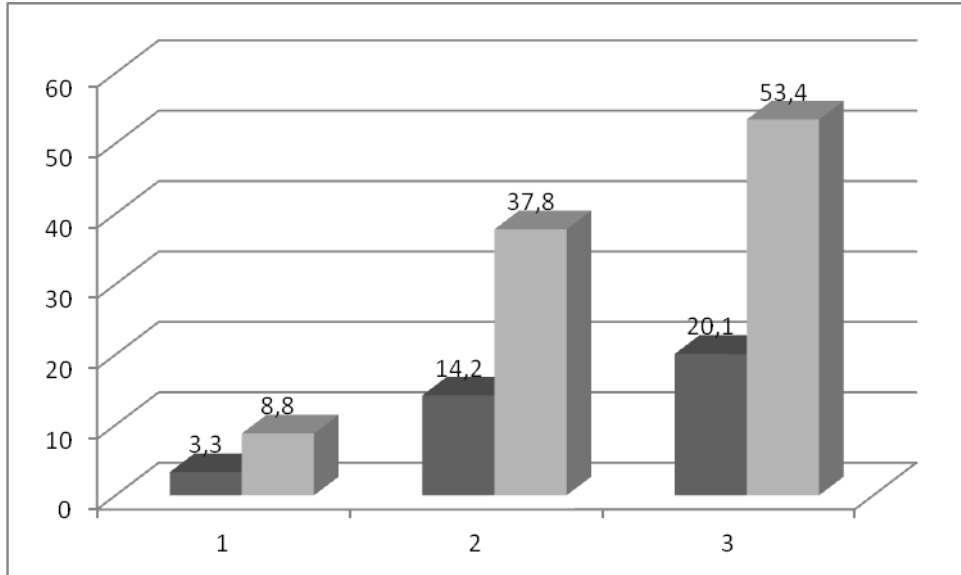

Рис. 3.4 Зони перехоплень м'яча футболістами

Примітки:

1. Біля воріт суперника
 2. У центрі поля
 3. Біля власних воріт
- - Кількість відборів м'яча, раз
 ■ - Кількість відборів м'яча, %

Аналізуючи показники відбору м'яча при швидкому та позиційному нападі суперника, слід зазначити, що футболісти показують вищий результат проти позиційного нападу – 52,6 рази, що становить – 71,8% від усіх виконаних прийомів. При грі проти швидкого нападу ці показники рівні – 20,7 рази (28,2%).

Аналогічна тенденція спостерігається під час аналізу показників перехоплення м'яча. Так, проти позиційного нападу юними футболістами здійснюється 63,3% усіх перехоплень, а проти швидкого нападу 36,7%.

Загальна цифра техніко-тактичних дій футболістів експериментальної групи більше на 55,4 прийомів, ніж контрольної групи.

Динаміки змін кількісних показників виконання різних командних техніко-тактичних дій юними футболістами в кінці експерименту показали, що найбільший результат під час гри показали футболісти експериментальної групи, які покращили на 16,0% кількість передач, на 18,9% кількість ведень й обведень, на 41,3% ударів в ворота, на 23,8% кількість захисних дій.

У футболістів контрольної групи під час гри найкращий результат спостерігався під час ведення м'яча 22,4%, виконання захисних дій 14,1%, але їх результати набагато менші, чим у футболістів ЕГ.

Виявлені особливості свідчать про ефективність впровадження у навчально-тренувальний процес футболістів 14-15 років методики інтегральної підготовки з акцентованим використанням спеціалізованих вправ, дозволи досягти високого спортивного результату.

Отримані дані після закінчення педагогічного експерименту дозволяють зробити висновок про те, що за рахунок спеціалізованих вправ, які проводилися на заняттях в експериментальній групі, суттєво збільшився рівень різнобічної підготовленості футболістів 14-15 років. Відбулося збільшення результативності техніко-тактичних дій наприкінці експерименту.

ВИСНОВКИ

1. В ході проведеного дослідження, ми отримали, що на початку дослідження рівень техніко-тактичної підготовленості футболістів 14-15 років контрольної та експериментальної групи знаходиться на одному рівні. Так в обох групах не була виявлена вірогідність розходжень за всіма тестами.

2. В кінці дослідження, результати зросли в обох групах, але більш виражені зміни були виявлені у футболістів експериментальної групи, в яких були використані спеціалізовані вправи побудовані за принципом інтегральної підготовки.

3. Впровадження у навчально-тренувальний процес футболістів 14-15 років спеціалізованих вправ, а саме вправ з координаційною складністю по амплуа, ігрових вправ з різними цільовими завданнями, побудованих за принципом інтегральної підготовки призвели до того, що:

- в експериментальній групі сталося достовірне покращення показників технічної підготовленості: точності виконання передачі м'яча: на 10м – на 10,9% ($p < 0,05$), 30м - на 18,0% ($p < 0,05$), на 50м - на 34,3% ($p < 0,05$); удару м'яча в ворота після ведення - на 41,3% ($p < 0,05$). Відзначається також покращення показників тактичної підготовленості: часу відбору та перехоплення м'яча на 23,8% ($p < 0,05$);

- у футболістів контрольної групи під час гри найкращий результат спостерігався під час ведення м'яча 22,4%, виконання захисних дій 14,1%, але їх результати набагато менші, чим у футболістів ЕГ.

4. Спеціалізовані вправи, побудовані за принципом інтегральної підготовки дозволили суттєво покращити результативність змагальної діяльності футболістів 14-15 років експериментальної групи: загальна кількість перехоплень - у 1,8 рази ($p < 0,05$); кількість перехоплень м'яча у воріт суперника і біля власних воріт, відповідно, у 1,6 та 1,7 рази ($P < 0,05$); кількість забитих м'ячів із площі воріт збільшилося на 3 голи ($p > 0,05$).

5. Реалізація експериментальної методики не дозволила повністю

усунути дисбаланс різнобічності тактики атакуючих та оборонних дій в умовах тренування та змагань, однак, призвела до значних (в два-чотири рази) зрушень щодо його скорочення.

б. Удосконалення техніки та тактики гри юних футболістів на етапах поглибленого тренування необхідно здійснювати за умов, максимально наближених до змагальних. Планування спеціалізованих засобів техніко-тактичної підготовки у навчально-тренувальному процесі, доцільно здійснювати на основі принципів інтегральної підготовки.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Ніколаєнко В., Байрачний М. Особливості розвитку футболу на сучасному етапі. Київ: НУФВСУ, 2012. С. 17-20.
2. Блюдик В.С. Новое в тренировке юных футболистов. *Теория и практика физической культуры*. 2005. № 8. С. 40-41.
3. Золотарев А.П. Актуальные проблемы совершенствования структуры и содержания многолетней подготовки спортивного резерва в футболе. *Физическая культура, спорт - наука и практика*. 1999. № 4. С. 26-32.
4. Келлер В.С., Платонов В.М. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів. Львів : Світ, 2003. 270 с.
5. Колобич О., Хоркавий Б., Дулібський А. Напрямки удосконалення техніко-тактичної підготовки юних футболістів. Львів: ЛДУФК, 2016. С. 15-23.
6. Шамардин В.Н. Система подготовки юных футболистов : учеб.-метод. пособие. Днепропетровск : Пологи, 2001. 104 с.
7. Дулібський А.В., Фалес Й.Г. Техніко-тактична підготовка юних футболістів. Київ : Ф.Ф.У. 2001. 59 с.
8. Ніколаєнко В.В., Воробйов М.І. Аспекти техніко-тактичної підготовки юних футболістів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, (4(163), 12-17.
9. Гордієнко П.Ю. Спортивно-технічна підготовка юних футболістів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2019. №4 (327). Ч. 1. С. 156-165.
10. Бальсевич В.К. Контуры новой стратегии подготовки спортсменов олимпийского класса. *Теория і методика фізичного виховання і спорту*. 2001. № 4. С. 9-10.
11. Байрачний О.В. Перспективи та проблеми підготовки юних футболістів. XIV Міжнародний науковий конгрес. *Олімпійський спорт і спорт для*

- vsix*: тези доп. всеук. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5-8 жовтня 2010 р.). Київ, 2010. С. 178-180.
12. Наконечний Р.Б., Хіменес Х.Р., Котов С.М. Сучасні уявлення щодо тактичної підготовленості юних футболістів. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2022; С. 66-88.
 13. Николаенко В.В. Концептуальные подходы к разрешению противоречия между тренировочной и соревновательной деятельностью в детско-юношеском футболе. *Науково-педагогічні проблеми фізичної культури*. 2014. Вип. 4 (47) 14. С. 104-116.
 14. Балан Б.А., Ніколаєнко В.В. Практичні аспекти вдосконалення тренувальної діяльності та системи проведення змагань на етапі підготовки до вищих досягнень у футболі. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2013. № 2. С. 23-27.
 15. Костюкевич В.М. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту). Вінниця: Планер, 2014. 616 с.
 16. Коваль С.С. Исследование взаимосвязи физических качеств и технико-тактических действий юных футболистов 8-12 лет. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2009. №2. С. 39-42.
 17. Гарсалла Н. Основные показатели по физической и технической подготовке, определяющие перспективность юных футболистов. *Физическое воспитание студентов творческих специальностей*. Харьков, 2005. № 8. С. 21-26.
 18. Пилипенко В.М. Тактика й техніка гри футбольного воротаря університетської команди. Київ : Олімпійська література, 2017. С. 236-239.
 19. Соломонко В.В., Лисенчук Г.А., Соломонко О.В. Футбол: Посібник для футболістів і тренерів аматорського футболу. Київ : Олімпійська література, 2005. 193 с.
 20. Зеленцов А., Лобановський В., Ткачук А. Тактика и стратегия в футболе. Київ : Здоров'я, 1999. 192 с.

21. Авраменко В.Г., Бобарико О.Е., Гончаренко В.І., Джус О.М., Дуніхін П.М., Фалес Й.Г. та ін.. Футбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. Київ: Республіканський науково-методичний кабінет Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту, 2003. 105 с.
22. Голомазов С.В., Чирва Б.Г. Теоретические аспекты тренировки техники владения мячом в футболе. *Теория и практика футбола*. 2001. №3. С. 10-13.
23. Коваль С.С. Техніко-тактична підготовка юних футболістів на основі визначення рівня індивідуальної підготовленості. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків, 2004. №7. С. 138-140.
24. Карпа І. Я. Структура техніко-тактичних дій кваліфікованих футболістів на етапі підготовки до високих досягнень. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. Вінниця, 2011. Вип. 13. С. 168-176.
25. Золотарев А.П. Техническая подготовка юных футболистов на основе учета основных компонентов соревновательной деятельности. *Физическая культура*. 1999. № 4 С. 41-43.
26. Костюкевич В.М. Построение тренировочных занятий в футболе: метод. пособие. Винница : Планер, 2013. 194 с.
27. Дулібський А.В., Фалес Й.Г. Техніко-тактична підготовка юних футболістів. Науково-методичний (технічний) комітет Федерації футболу України. Київ . 2001. С. 61-65.
28. Віхров К.Л. Футбол у школі: Навчально-методичний посібник. Київ : Комбі ЛТД, 2004. 256 с.
29. Шамардин В.Н. Моделирование подготовленности квалифицированных футболистов. Учебное пособие. Днепропетровск: Пороги, 2002. 200 с.
30. Матяш В.В. Методика технической подготовки футболистов на этапе предварительной базовой подготовки. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. 2013. № 4.

- С. 47-51.
31. Кравченко І.М., Гончаренко О.М. Гладов В.В. Застосування засобів футболу у фізичному вихованні студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018, Вип. 6 (100) 14. С. 42-45.
 32. Дулібський А.В. Моделювання тактичних дій у процесі підготовки юнацьких команд з футболу. Київ : Науково-методичний комітет Федерації футболу України. 2001. 130 с.
 33. Просандеев П.П. Оптимизация педагогического контроля посредством оценки технической подготовленности юных футболистов. *Физическая культура, воспитание, образование, тренировка*. 2007. №5. С.36-38.
 34. Зайцев В., Левин В. Оценка надежности выполнения футболистками действий с мячом в соревновательных играх. *Теория и практика футбола*. 2001. № 4. С. 29-30.
 35. Голомазов С.В., Чирва Б.Г. Сенситивные периоды обучения техническим приемам в футболе. *Теория и практика футбола*. 1999. №2. С. 27-32.
 36. Джус О.Н. Индивидуальная тренировка футболистов. Киев : Федерация футбола Украины, 2000. 212 с.
 37. Бутаев В., Голомазов С. Биомеханическое исследование техники выполнения передач мяча с навесной траекторией в футболе. *Теория и практика футбола*. 2001. № 1. С 17-20.
 38. Костюкевич М., Шамардін В.М., Воронова В.І., Догадайло В.Г. Футбол: навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву та шкіл вищої спортивної майстерності. Київ: Республіканський науково-методичний кабінет. 2015. 148 с.
 39. Николаенко В.В. Тренировочный процесс в системе многолетней подготовки футболистов: сравнительный анализ. *Науково-педагогічні*

- проблеми фізичної культури (Фізична культура і спорт):* Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. Випуск 3 (46) 14. С. 51-58.
40. Віхров К.Л. Тактика захисту. *Фізичне виховання в школі*, №4, 2004. Київ : Педагогічна преса, 2003.-С. 17-21.
 41. Лисенчук Г.А., Лоос В.Г., Догадайло В.Г. Тактика футболу. Київ : Олімпійська література, 2001. 86 с.
 42. Голомазов С.В., Чирва Б.Г. Меткость, точность и техника действий с мячом и принципиальные подходы к тренировке точности быстрых движений: Методика обучения и тренировки. *Теория и практика футбола*. 2004. № 1. С. 33-35.
 43. Золотарев А.П., Гакаме Р.З., Ивасев В.З. Методические основы интегральной подготовки юных футболистов. *Физическая культура, спорт - наука и практика*. 2004. № 4. С. 38-42.
 44. Лесик А., Шейкіна К. Усе про футбол. Київ : Ранок, 2011. 150 с.
 45. Дювель Н. Дриблінг, пас, гол. Київ : Ранок, 2011. 120 с.
 46. Карпа І.Я. Структура фізичної підготовленості кваліфікованих футболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2011. № 9. С. 53-56.
 47. Балан Б.А., Свириденко А.В. Ігрова діяльність футболістів 19-21-річного віку в професійних командах 2-ої ліги чемпіонату України з футболу. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. Харків, 2011. № 7. С. 3-5.
 48. Ніколаєнко В.В. Практичні аспекти вдосконалення тренувальної діяльності та системи проведення змагань на етапі підготовки до вищих досягнень у футболі. *Теорія і методика фіз. виховання і спорту*. Київ, 2013. № 2. С. 23-27.
 49. Петухов А.В. Футбол. Формирование основ индивидуального технико-тактического мастерства юных футболистов. Киев : Олимпийская литература, 2006. 230 с.

50. Лисенчук Геннадій. Ведення гри без м'яча у сучасному футболі. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2002. №2. С. 7-10.
51. Сычев Б.В. Исследование эффективности стандартных положений в футболе. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харківська державна академія фізичної культури, 2001. Випуск 4. С. 39-40.
52. Гарсалла Н. Основные показатели по физической и технической подготовке, определяющие перспективность юных футболистов. *Физическое воспитание студентов творческих специальностей*. Харьков, 2005. № 8. С. 21-26.
53. Золотарев А.П., Ивасев В.З. Методические основы интегральной подготовки юных футболистов. *Физическая культура, спорт - наука и практика*. 2004. № 4. С. 38-42.
54. Лисенчук Г., Тищенко В. Комплексна оцінка спеціальної фізичної і техніко-тактичної підготовленості як запорука формування основного складу у футболі. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. Вип. 8(27). Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2019. С.175-183.
55. Митова О. Матяш В. Удосконалення технічної підготовки футболістів на етапі попередньої базової підготовки. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2014. № 1. С.166-171.
56. Колобич О.В., Фалес Й. Г., Огерчук О. Ф. та ін. Ігри та ігрові вправи техніко-тактичного характеру в підготовці футболістів. Львів : ЛДІФК, 2008. 112 с.
57. Ріпак І., Карпа І. Структура виконання техніко-тактичних дій кваліфікованих футболістів в окремих зонах ігрового поля. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : [зб. наук. пр.]. Київ, 2017. Вип. 5К(86). С. 275-279.
58. Перепелица П.Е., Демкович С. Э. Анализ тактико-технических действий футболистов. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 35. Серія: Педагогічні науки.

Чернігів : ЧДПУ, 2006. №35. С. 285-290.

59. Вознюк Т.В. Структура та зміст фізичної підготовки на передзмагальному етапі у навчально-тренувальному процесі кваліфікованих футболісток. *Молода спортивна наука України*. Львів. 2006. С. 86-91.
60. Коваль С.С. Вікові критерії рівня техніко-тактичної підготовки юних футболістів. *Молода спортивна наука України*. Львів: НВФ «Українські технології», 2004. № 8. С. 166-170.
61. Лежньова О., Качан В. Контроль тренувального процесу та підготовленості футболістів упродовж підготовчого періоду. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. Вінниця: ТОВ Планер. 2017. № 3 (22) С. 362-371.
62. Стасюк В. Побудова тренувального процесу кваліфікованих футболістів у першому циклі річної підготовки на етапі констатувального експерименту. *Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування*. Вінниця: ТОВ Планер. 2018. № 1. С. 41-46.
63. Ніколаєнко В.В., Балан Б.А. Аналіз ігрової діяльності футболістів в провідних командах Європи. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. Харків, 2012. № 9. С. 64-68.
64. Колобич О., Хоркавий Б. Особливості техніко-тактичної підготовки юних футболістів на полях зменшених розмірів. *Актуальні проблеми здоров'язберігаючих технологій у навчальних закладах : матеріали III – Міжнар. наук.-пр. конф. Чернівці, 2014. С. 460-464.*
65. Дулібський А., Хоркавий Б., Колобич О. Напрямки удосконалення техніко-тактичної підготовки юних футболістів. *Спортивна наука України*. 2016. № 2 (72). С. 15-23.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, ЗДОРОВ'Я ТА ТУРИЗМУ

Кафедра фізичної культури і спорту

**ДОДАТОК
до кваліфікаційної роботи
магістра**

на тему: **Методика підвищення техніко-тактичної
підготовленості футболістів 14-15 років**

Виконав: магістр II курсу, гр. 8.0179-3с
спеціальності 017 Фізична культура і спорт
освітньої програми Спорт
Юнак Сергій Олександрович
Керівник к.пед.н., доцент К.В. Царенко
Рецензент к.пед.н., доцент Коваленко Ю.О.

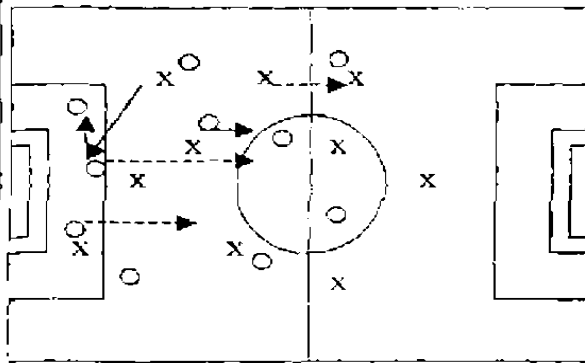
Запоріжжя – 2023 рік
 Модифікована класифікація спеціалізованих засобів тренування футболістів
 за координаційною складністю
 («+++» - підвищена, «++» - середня), «+» - мала)

№	Вправи	Інтенсивність
1.	Виконання технічних прийомів у «зв'язках» за модифікованою методикою	
	- обробка м'яча, що котиться, ведення, передача (дистанція 20-30 метрів)	+
	- те саме з ударом в ціль після обведення стійок	++
	- те саме, зупинка м'яча, що летить, стегном, грудьми, головою	+++
	- те ж із різким відходом убік одночасно з обробкою м'яча.	+++
2.	Короткі та середні передачі м'яча різними способами:	
	- на місці	+
	- в русі	+
3.	Довгі передачі м'яча	+
4.	Жонгливання м'ячем:	
	- на місці (правою, лівою ногою)	++
	- те саме у русі	+++
	- ускладнені варіанти (ногою, головою, іншими частинами тіла)	+++
5.	Передача м'яча головою:	
	- на місці	++
	- в русі	+++
6.	Удари у ворота ногою:	
	- по нерухомому м'ячу	+
	- по м'ячу, що котиться	++
	- по м'ячу, що летить	+++
7.	Удари у ворота головою:	
	- у полегшених умовах	++
	- з опором	+++
8.	Обманні рухи:	
	- з пасивним опором	++
	- з активним опором	+++
9.	Гра в «квадраті»:	
	- 4x2 у два дотики	++
	- 3x1 в один дотик	+++
10	Двосторонні ігри, великі "квадрати"	+++

Типові спеціалізовані засоби інтегральної підготовки футболістів
 (координаційна складність – підвищена)

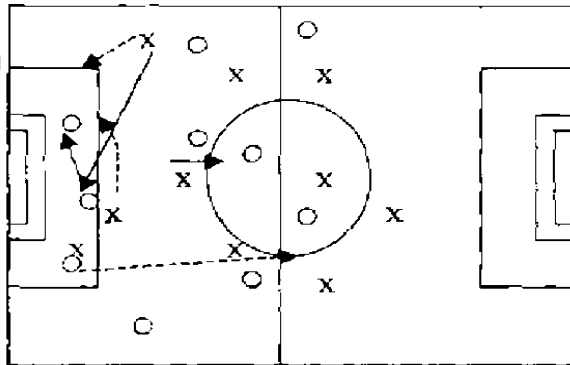
ЗМІСТ І СХЕМА ВПРАВИ	УМОВИ ВИКОНАННЯ ВПРАВИ
<p data-bbox="261 206 799 282">Гра 11x11. Організація швидких і швидкісних атакуючих дій</p> 	<p data-bbox="868 206 1086 241">Варіанти гри:</p> <ol data-bbox="868 248 1437 584" style="list-style-type: none"> 1. Кількість дотиків на своїй половині -2; на чужій – необмежено. 2. Кількість передач завершення атаки обмежено до 6. Рис. 1. 3. Кількість торкань не обмежена. Час на атаку воріт супротивника обмежений до 10-15 секунд. <p data-bbox="868 629 959 665">Рис. 1</p>
<p data-bbox="347 698 719 775">Гра 11x11. Організація контратакуючих дій</p> 	<p data-bbox="868 698 1086 734">Варіанти гри:</p> <ol data-bbox="868 786 1477 1122" style="list-style-type: none"> 1. Кількість передач на половині поля обмежена до трьох або для організації атаки на своїй половині поля обмежена до 5 секунд. 2. Гол зараховується за два, якщо гравці команди, що захищається, не встигли повернутися на свою половину. <p data-bbox="868 1167 959 1202">Рис. 2</p>
<p data-bbox="261 1214 799 1290">Гра 11x11. Організація швидких і швидкісних атакуючих дій</p> <p data-bbox="225 1727 320 1762">Рис. 3</p>	<p data-bbox="868 1214 1086 1249">Варіанти гри:</p> <ol data-bbox="868 1256 1437 1930" style="list-style-type: none"> 1. Гол забивається після передачі м'яча верхи у штрафну площу та з активною боротьбою за верховий м'яч. Завдання команди - організувати штучний «навал» (1). 2. Гол забиває зі штрафного майданчика лише «О». Завдання команди – вивести на гольову позицію свого нападаючого (2). 3. Кількість хитань у команди атакуючих не обмежена, у команди яка захищається - два. При втраті м'яча - активний відбір у зоні противника. Завдання команди – створення максимального тиску на ворота противника.
ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНИХ ДІЙ В ОБОРОНІ	
ЗМІСТ І СХЕМА ВПРАВИ	УМОВИ ВИКОНАННЯ ВПРАВИ
Гра у футбол 11x11. Завдання	

команди у обороні: після зриву атаки створення глибини оборонних дій.

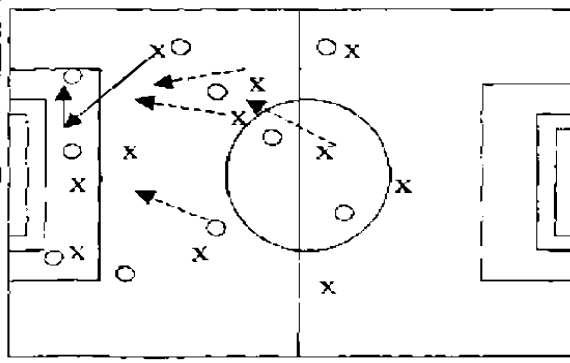
Після зриву атаки, всі гравці відходять на свою половину поля для створення чисельної переваги та організації масованої оборони.

Гра у футбол 11x11. Завдання команди у обороні: організація активних оборонних дій.

Після зриву атаки двоє гравців заважають розвитку атаки, решта повертається на свою половину поля, щоб перекрити шляхи атакуючих дій.

Гра у футбол 11x11. Завдання команди в обороні: організація колективного відбору м'яча.

Після зриву атаки відбір дозволено у разі створення чисельної переваги в зоні м'яча з метою участі у відборі не менше двох гравців ї проти одного гравця супротивника.

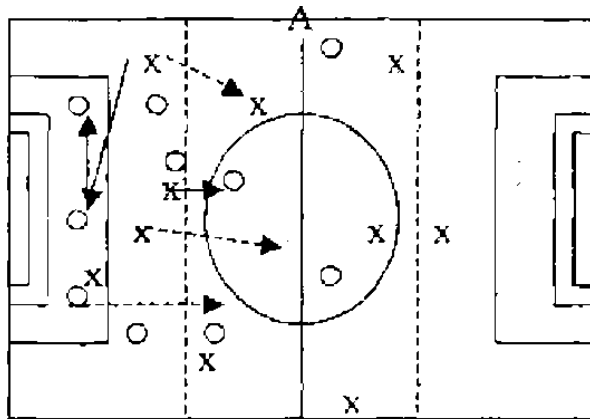
Гра у футбол 11x11 Завдання команди в обороні: організація швидкого колективного відбору.

Завдання команди - по свистку зробити відбір м'яча за певний час (20, 15, 10с.) або дозволити зробити противнику: мінімальна кількість передач.

Продовження таблиці

ЗМІСТ І СХЕМА ВПРАВИ	УМОВИ ВИКОНАННЯ ВПРАВИ
Гра у футбол 11x11. Завдання команди в обороні; створення	

колективного пресингу для відбору м'яча

Завдання гравців команди в зоні А - створити чисельну перевагу для групового пресингу.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНИХ ДІЙ НА ПОЛОВИНІ ПОЛЯ

ЗМІСТ І СХЕМА ВПРАВИ	УМОВИ ВИКОНАННЯ ВПРАВИ
<p>Гра п х п + 2 нейтральних з обмеженнями часу</p>	<p>Час на атаку воріт обмежений до 10 с.</p> <p>Кількість торкань – 2.</p> <p>Завдання захисників – вивести м'яч за центральну лінію або утримати м'яч не менше 5 с.</p> <p>Положення «поза грою» для нападників діє</p>
<p>Гра п х п без воротарів</p>	<p>Завдання нападників - забити м'яч у порожні ворота зі штрафного майданчика.</p> <p>Завдання захисників перекрити можливі шляхи атаки, а після відбору вивести м'яч у центральне коло.</p>

Продовження таблиці

ЗМІСТ І СХЕМА ВПРАВИ	УМОВИ ВИКОНАННЯ ВПРАВИ
<p>Гра п х п без воріт</p>	<p>Кількість торкань: - у нападаючих - необмежено, у захисників - 1.</p> <p>Завдання нападників - завести м'яч у</p>

	<p>зону А</p> <p>Завдання захисників – не дати завести м'яч у зону за рахунок правильного вибору позиції.</p>
<p>Гра 11х11 з додатковими воротами</p> 	<p>Кількість дотиків у нападників не обмежена.</p> <p>Кількість торкань у захисників – 2.</p> <p>Завдання нападників – забити гол у великі ворота головою, у малі ворота – ногою.</p> <p>Положення "поза грою" для нападників діє.</p> <p>Завдання захисників м'яч вибити у зону центрального кола.</p>

ІГРОВА ПІДГОТОВКА З РІЗНИМИ ЦІЛЬОВИМИ ЗАВДАННЯМИ

ЗМІСТ І СХЕМА ВПРАВИ	УМОВИ ВИКОНАННЯ ВПРАВИ
<p>Гра 11х11. Організація персональної опіки супротивника</p> <p>Рис. 1 Рис. 2</p>	<p>Варіанти гри:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кількість торкань не обмежена. Гол забивається з пасу назад зі штрафного майданчика. Команди грають без воротарів. Рис. 1. 2. Гол забивається ударом через штрафний майданчик. Воротар грає лише головою та ногами. Рис.2. 3. Кількість торкань не обмежена. Гол забивається лише двома центральними нападниками команди

Продовження таблиці

ЗМІСТ І СХЕМА ВПРАВИ	УМОВИ ВИКОНАННЯ ВПРАВИ
<p>Гра 11 х 11. Організація атакуючих дій із використанням індивідуально сильних нападаючих команди.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гол дозволяється забивати: тільки «Х» та «О», які грають тільки в штрафній площі. Рис. 3. 2. Гол забивається зі штрафної площі

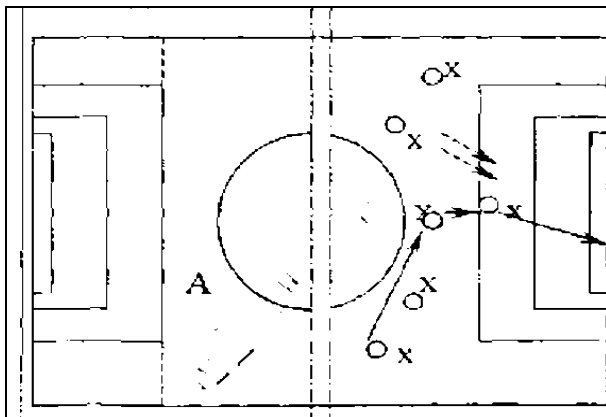

Рис. 3

Рис. 4

1 x 1. У штрафну площу може увійти гравець та один гравець противника. Рис.4.

3. Гол забиває лише заздалегідь певний гравець. Завдання команди - створення голевих ситуацій для бомбардира команди

Гра п х п. Організація атакуючих дій у нестандартних ситуаціях

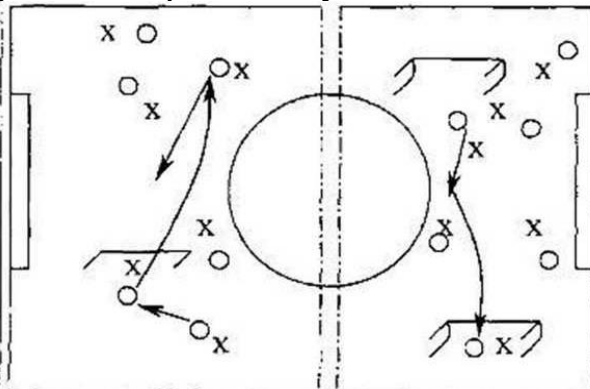

Рис. 5

Рис. 6

Варіанти гри:

1. Кількість дотиків - 2. Гол забивається з льоту в один дотик у ворота з обох боків. Рис. 5.
2. Кількість дотиків - 2. Гол забивається у двоє воріт, розгорнутих назовні. Рис. 6.
3. Кількість торкань-2. Гол, забитий у ворота, зараховується за 1, гол, забитий на звороті, зараховується за 2. Рис. 6.

ІГРОВА ПІДГОТОВКА З ОБМЕЖЕНОЮ КІЛЬКІСТЮ ТОРКАНЬ М'ЯЧА

ЗМІСТ І СХЕМА ВПРАВИ	УМОВИ ВИКОНАННЯ ВПРАВИ
<p>Гра 11x11 з обмеженою кількістю дотиків у падінні</p> 	<p>Кількість дотиків-2, гол, забивається з 1 дотику. Кількість торкань - 2, кількість торкань у штрафному майданчику не обмежена. Кількість торкань - 2, гол забивається зі штрафного майдану з льоту з 1-го торкання. Кількість торкань - не обмежена, кількість торкань у нападаючих команд - 2.</p>

Продовження таблиці

ЗМІСТ І СХЕМА ВПРАВИ	УМОВИ ВИКОНАННЯ ВПРАВИ
<p>Гра 11 x 11 з різною кількістю торкань у зонах</p>	<p>Варіанти гри: Кількість дотиків у захисників – 2, у півзахисників – 3, у нападників – не</p>

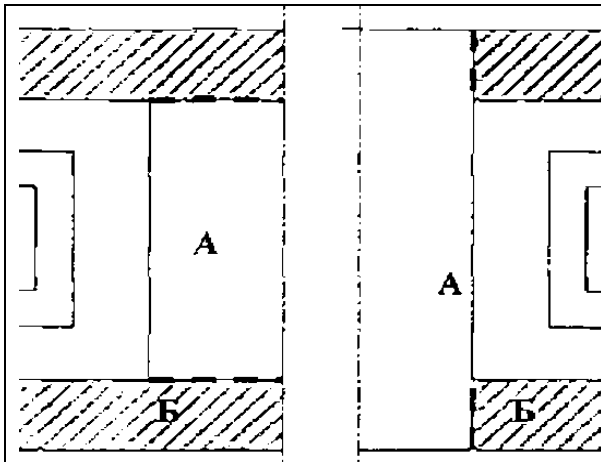

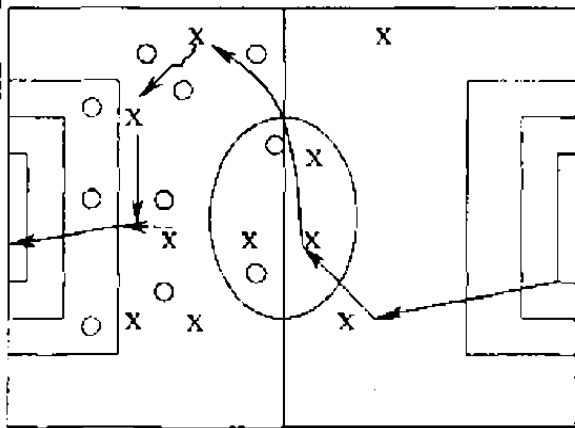
Рис. 2

Рис. 3

обмежена. Кількість дотиків у зоні Б - не обмежена (Рис. 2, 3),

Кількість торкань на своїй половині поля - 2. Кількість торкань на чужій половині поля не обмежена. Кількість дотиків - 2, кількість дотиків у трьох нападаючих команди не обмежена.

Гра 11 x 11 з обмеженою кількістю торкань та передач на ведення гри

Варіанти гри:

Кількість передач м'яча на атаку обмежена до 6. Рис. 4.

Час розвитку атаки трохи більше 10с. На своїй половині поля дозволяється зробити лише дві передачі. Завдання команди – якнайшвидше гру перевести в зону нападу. Кількість дотиків у двох команд по-різному (2 і необмежено).